

SZAKDOLGOZAT

Sasvári Sára

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

**Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
Tájrendező és kertépítő mérnök alapképzési szak**

**ESZTERGOM TELEPÜLÉS IDENTITÁSÁNAK ELEMZÉSE ARCHÍV
FOTÓKON KERESZTÜL**

Konzulens:

Dr. Valánszki István

tanszékvezető, egyetemi
docens

Konzulens

intézete/tanszéke

Tájvédelmi és
Tájrehabilitációs Tanszék,
Tájépítészeti,
Településtervezési és
Díszkertészeti Intézet

Készítette:

Sasvári Sára

**Budapest
2024**

Tartalomjegyzék

1.Bevezetés.....	5
2.Fogalomhasználat.....	6
2.1 A tájidentitás fogalma.....	6
2.2 Településkarakter fogalma	8
3. A fotográfia.....	9
3.1 A fotográfia általános történelme	9
3.1.1 A képalkotás előfutárai	9
3.1.2 Kezdeti módszerek.....	9
3.1.3 A modern fényképezéshez vezető út.....	11
3.2 Fotózás történelme Magyarországon.....	11
3.2.1 Fotográfusok Esztergomban	13
4. Mintaterület bemutatása	14
4.1. Terület lehatárolása.....	14
4.2 Esztergom természeti adottságai	15
5. Esztergom meghatározó történelmi korszakai és eseményei	16
5.1. Időszámításunk előtti és a római kor öröksége.....	17
5.2. Államalapítás	17
5.3. Török hódoltság ideje	18
5.4. 18. század.....	19
5.5. A reformkor időszaka és a századforduló.....	20
5.6. I. világháború és a két világháború között.....	21
5.7 II. világháború és következményei	22
5.8. A rendszerváltás	22
6. Esztergom napjainkban	23
6.1 Gazdaság.....	24

6.2 Társadalom	25
6.3 Infrastruktúra	26
7. Esztergom értékei és védelem alatt álló területei	27
7.1. Táji és természeti értékek	27
7.2. Műemléki és helyi egyedi értékek	28
8. Esztergomi archív fotók elemzése.....	29
8.1. Elemzési módszerek	29
8.2. Fotók forrása.....	32
8.3. Elemzett archív gyűjtemény	33
8.4. Időbeli eloszlás	34
8.3. Kedvelt helyszínek	35
8.3.1. Korok kedvelt helyszínei	35
8.3.2. Korok összehasonlítása.....	38
8.4. Identitást meghatározó városrészek.....	38
8.4.1. Városmag	39
8.4.2. Külterület	41
8.5. Archív fotók tartalmi kategorizálása	43
8.6. Konklúzió	46
9. Javaslat: esztergomi látványséta.....	47
10. Összefoglalás.....	50
Köszönetnyilvánítás	51
Forrásjegyzék	52
Mellékletek.....	56
Ábrajegyzék	58

1.Bevezetés

Szakdolgozatom fő célkitűzése, hogy egy közkezdvelt vizuális elem, az archív fotók lehetőségeit vizsgáljam a tájépítészet, - azon belül is a táj-és településidentitás - meghatározásában. Ez a vizuális eszköz legtöbbször egyéb vizsgálatok kiegészítését szolgálja. Jelen munkámban azt kívánom vizsgálni, hogy képesek-e az archív felvételek önállóan is értékes információkat nyújtani egy adott terület táji-és városi identitásának meghatározásához. Kutatásom során Esztergom városára fókuszálok. Ezzel céloknak kitűzőm azt is, hogy szülővárosomat egy új, kevésbé alkalmazott szemszögből is megismerjem és bemutassam mások számára is archív fotókon keresztül.

Feltett kérdések:

- *Lehet-e az archív fotók által egyértelműen meghatározni egy település identitását?*
- *Milyen helyszíneket/elemeket fotóztak régen az emberek?*
- *Milyen jellegű a fotók tartalma? (beépítettség látható? természeti látvány?)*
- *Hogyan függöttek össze a fotózási tendenciák a város történelmi múltjával?*
- *Mi a közös a sűrűn fotózott látványokban?*
- *Hogyan lehetne a fotók elemzéséből kapott eredményeket a település értékeinek bemutatására használni?*

A kutatás végcélja az, hogy több fotón és több időszakon keresztül elemezzem a fotókészítési és látványi tendenciákat, megfigyeljem bizonyos időszakok eltéréseit és annak feltehető okait és ezzel segítsen a városi és táji értékek megőrzését és gazdagítását. Ezen keresztül a szakdolgozat célja a városi közösség történelmi tudatosságának erősítése és a helyi identitás mélyítése, amelyek fontosak a város kulturális örökségének megőrzése szempontjából.

Azért választottam Esztergomot mintaterületemnek, mivel Magyarország első városa és jelentős múlttal rendelkezik. Kulturális és egyházi szerepe is lényeges hazánk történelmében és fejlődésében. A település hosszú életének köszönhetően jelenlegi állapota az egymásra rétegződő korok eredménye, melynek köszönhetően számos műemléki értékkel rendelkezik napjainkban. A település táji adottságok és látvány szempontjából is egyedi, hiszen a Duna közelsége, a környező dombságok, hegységek, erdők és mezők jelenléte természeti látványokban változatos helyszínné teszik. Mindezek előidézik, hogy a városon belül is más-más karaktertípusok és látványok jelentek meg az egyes városrészekben, melyek néhol nem kis mértékben eltérnek egymástól. Emellett a település változása az évek során hozzátesz a látványi

különbségekhez. Esztergom turisztikailag, építészeti és a főváros közelsége miatt is jelentős, ezért nem csak számos metszetrajzon került ábrázolásra, hanem a fotózás megjelenésétől kezdve dokumentáltak látványokat, eseményeket és a város fejlődését fotókon. Esztergom régre visszanyúló történelme, építészeti és történelmi jelentősége és a településrészek és táji látvány változatossága alkalmassá teszi a helyszínt, hogy egy történelmi városban vizsgáljam a változásokat, és látképi preferenciákat. A helyszín alkalmasságát a több forrásból fennmaradt és megőrzött archív fotó mennyisége is alátámasztja.

Vizsgálati módszereimhez tartozik a tájtörténelmi elemzés, amely során Esztergom történelmi szerepét és lényegesebb eseményeit fogom áttekinteni. Elemzem Esztergom közigazgatási határán a jelenlegi és a múlt béli területhasználatokat és összevetem azokat, hogy térképesen is feltárhassam a változásokat és a település terjeszkedését. Megvizsgálom Esztergom és környékének természeti adottságait és tulajdonágait is. A fotókkal kapcsolatban a fotózott területek sűrűsödési helyét, a képek tartalmát fogom vizsgálni és ez alapján kategorizálni. Úgy vélem, ezekkel a vizsgálati módszerekkel és eszközökkel elegendő betekintést nyerek a város múltbéli és jelenlegi identitásába és a fotók készítésével, illetve az emberi preferenciával kapcsolatban is átfedő képet kaphatok.

2.Fogalomhasználat

2.1 A tájidentitás fogalma

Az következő fejezet keretében a tájidentitás fogalmát és meghatározását vizsgálom. A fogalom tisztázása nélkülözhetetlen, mivel az elemzéseimnek, értékelési módszereimnek az archív fotók kapcsán egyik alapkövéül fog szolgálni a későbbiekben.

A térfoglalás, bizonyos területekhez való kötődés és ezen területek formálása az embert történelme során végigkísérte. Csányi Vilmos *Az emberi természet* (1999) című munkájában megfogalmazta, hogy különböző kultúrákban élő emberek együtt vagy egyenként jelölnek meg, vesznek birtokba és védenek egy területet, az adott kultúrától és módszerektől függetlenül. Rámutat arra is, hogy egy területhez való kötődés és annak birtoklása egy általános, emberrel született jelenség, amely már fiatal kortól is megfigyelhető (Csányi, 1999).

Az idegen szavak szótára alapján az identitás szó jelentése: azonosság, önazonosság, azonosságtudat (INT-01). Köcséné Szabó Ildikó a következő képpen fogalmazta meg az identitás fogalmát: „Identitás, azonosságtudat; annak tudatosítása, hogy »ki és mi vagyok«, sőt először is, hogy »én-én vagyok«. Az identitásnak fontos alkotóeleme a csoport-hovatartozás, a

szűkebb értelemben vett társas identitás. A társas identitás egy csoporttal való azonosulás, tehát az »én« »mi« -vé alakítása.” (Köcséné, 2004). Köcséné megfogalmazása is jól tükrözi, hogy az identitás meghatározására egy öntudatos lény, mint az ember képes, tehát, amikor egy hely vagy táj identitását határozzuk meg, ezt szoros összefüggésben tesszük az ott jelen lévő közösséggel, általuk meghatározott vagy végrehajtott változtatásokkal.

A tájidentitást vagy ahhoz hasonló fogalmakat rengeteg különböző tudományág és kutató fogalmazta meg. Mivel a fogalomnak hivatalos, mindenhol elfogadott definíciója nincsen, ezért a következő kitekintés során néhány eddigi megfogalmazást vizsgálok, főként Várkonyi Gábor István (2020) helykötődéssel és topológiai identitással foglalkozó, további forrásokat említő munkájának segítségével.

Várkonyi (2020) munkájában kétfajta megközelítést említ a „helyidentitás” fogalmához. Az egyik értelmezés kifejezetten a helyre vonatkozik, annak jellegzetes vonásaira, amely megkülönbözteti más helyektől. Ezt a megfoghatatlan, mégis általánosan elfogadott „genius loci” (hely szelleme) próbálja egyértelműsíteni. A másik szemlélet az egyénre vonatkozó pszichológiai jelenségeként értelmezi a helyidentitást. Proshansky et al. (1983) munkájában megfogalmazott helyidentitás-elmélet alapján a helyidentitás része az énídentitásnak, ami átfogó ismereteket tartalmaz arról a fizikai világról, ahol az egyén éli az életét. Nem csupán érzelmi kötődés egy adott helyhez, hanem egy komplex kognitív szerkezet, amelyben megjelennek a fizikai környezet sokszínűségével és összetettségével kapcsolatos emlékek, jelentéstartalmak, gondolatok, érzések, attitűdök, értékek és preferenciák. Ezek a kogníciók az egyén környezeti múltjából erednek, ami olyan helyeket foglal magában, amelyek jelentőséggel bírnak az egyén számára.

Lalli (1992) hozta be a városhoz kötődő identitás fogalmát, mely hasonlóan az énídentitás részét képezi, azonban specifikusan a települések egészére vonatkozik, és túlmutat a kognitív kereteken. A városokhoz kötődéshez 5 faktort (értékelés, folytonosság, kötődés, ismerősség, elkötelezettség) párosított.

Félonneau (2004) alkotta meg a topológiai identitás, másnéven szociálpszichológiai helyidentitást, amely a Lalli (1992) és Proshansky et al. (1983) által már ismertetett fogalmakra épít kiegészítve az utóbbiakat egy szociális dimenzióval. A topológiai identitás az egy helyhez és annak lakóihoz kötődő érzelmi tudatosságot jelenti, egy kollektív, kulturálisan átíratott gondolkodásmódot a környezetről (Várkonyi, 2020).

Szakdolgozatomban a tájidentitásnak és helyidentitásnak azt az aspektusát veszem alapul, amely nem egy egyén pszichológiai identitásában játszik szerepet, hanem azt, amely egy **hely jellegzetes vonásaira** fókuszál, mely során **kollektív kötődés, látványi preferencia** alakulhat ki egy ott élő vagy oda látogató csoportban.

2.2 Településkarakter fogalma

A településkarakter fogalmának tisztázása szintén létfontosságú, mivel az archív fotók jelentős mennyiségben készültek belterületen. Ahhoz, hogy a külső meghatározó jegyeket Esztergomhoz tudjuk kapcsolni, meg kell határozni hogyan is lehet egy településnek „karaktere”.

A településkarakter fogalmára a tájidentitással ellentétben már rendeletben határoztak meg konkrét meghatározást.

A 314/2012. (XI. 8.) Kormány rendelet, amely a településfejlesztési koncepcióról és az integrált településfejlesztési stratégiáról szól, a településkaraktert a következőképpen határozza meg: „Az épített és a természeti környezet településképi jellemzőinek összessége, így a természetes környezet, a település megjelenése a tájban, a településszerkezet, a jellegzetes épülettípus, a tömegformálás, a homlokzati kialakítás, az anyaghasználat és növényzet.”

Látható tehát, hogy a településkarakter fogalma itt leginkább a fizikai megjelenésre fókuszál. Az alábbi tényezők változó kombinációi különítik el egymástól a bizonyos települések látványát, de akár még településen belül település részek között is különbséget tudunk tenni.

Mind a településkarakter és mind a tájidentitás hazánkban olyan jelenségek, amelyek a jelenlegi tendenciákat megfigyelve, fenyegetettségnek vannak kitéve.

A Nemzeti Tájstratégia (2017-2026) felhívja a figyelmet a tájidentitás csökkenésére és feltárja annak különféle okait. Ezek közé tartozik a földtulajdon generációkon átívelő hiánya, a városi életmód térnyerése, az online világ térhódítása, a korlátlan információáramlás, a globalizáció, valamint a hagyományos tájgazdálkodási tudás elvesztése és a területhasználat természeti adottságoktól való függetlenedése. Ezek mind hozzájárulnak a folyamat további erősödéséhez (NTS 2017-2026).

3. A fotográfia

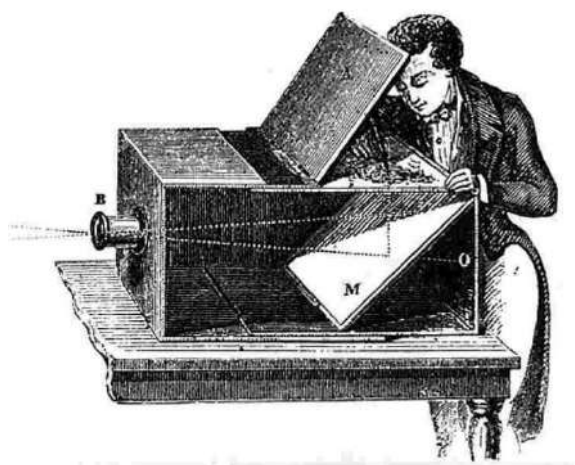
Az archív fotók vizsgálásával kapcsolatban fontos röviden megismerni a fotózás létrejöttét, azt, hogy milyen fejlődésen ment keresztül a képkészítés technikája és hogyan vált általánosan használható eszközzé az mindennapokban. A következő fejezetben ismertetem a fotótechnika történelmét, bemutatva a magyarországi fejlődést is.

Az alábbi fejezetben röviden összefoglalom a fotózás általános történetét, jelentőségét és ezt követően felvázolom a fotográfia útját Magyarországon és megemlítek jelentős fotográfusokat Esztergomban.

3.1 A fotográfia általános történelme

3.1.1 A képkötés előfutárai

Már az ókori Görögországban figyelték tudományosan a fény és árnyék képkötési jelenségeit (Arisztotelész) és a középkorban tudósok és polihisztorok vizsgálták a képkötési

1. ábra: A hordozható camera obscura. (forrás: en.wikipedia.org).

módszereket. (Abu Ali Alhazen, Leonardo Da Vinci). A camera obscura először még nem egy gépezet, hanem egy helyiség volt (2. melléklet), majd a 17. században Johannes Zahn dokumentálta az első hordozható változatát. A szerkezet egy kis doboz volt, amelyet lencsével láttak el és belsejébe tükröt helyeztek (1. ábra). A tükör segítségével a képet egy homályos üveglapra irányították, ahol a rajzoló átmásolta (Baatz, 2003). Bár ez a szerkezet önmagában nem rögzített valós képet és emberi kézügyességet vett igénybe egy „fotó”

megalkotásához, a camera obscura és az azt követő optikai eszközöknek köszönhetően a 19. század elejére már rengeteg kémiai módszer, lencse és lencsekombináció született meg, amely megalapozta az első fénykép elkészítését.

3.1.2 Kezdeti módszerek

A fényképezési módszerek fejlesztésében igen erős szerepet játszott, hogy az 1800-as évek elején a mitológiai, illetve vallásos nézetek és témák ereje elgyengült a művészetek és a

mindennapi élet terén. A polgárság érdeklődése kiéleződött a realizmusra, azaz az élet és természet mindennapi eseményeire, képeire és azok csodálására. Az új nézetek mellett a vágy, hogy a képeket és látványokat rögzíteni tudják a lehető legrrealisztikusabb módon, szintén felerősödött és cselekvésre készítette a feltalálókat világszerte (Kolta-Tőry, 2007). Elsősorban Angliában, Franciaországban és Németországban foglalkoztak a képrögzítés lehetséges módszereivel. Németországban a kísérletek August Steinhel és Fanz Kobell nevéhez köthetők. Franciaországban 1812 óta kísérletezett Joseph Nicéphore Niépce maratást bíró felületekkel és bevonatokkal, hogy a készített kép rögzíthető legyen, de az igazi eredményt csak 1826-ban érte el, amikor segítséget kért egy párizsi optikustól, Chevalier-től. Az optikus által megépített camera obscurát használva és a megfelelő fényérzékeny réteget hordozó ónlapokat 8 órán át megvilágítva megszületett az első olyan felvétel, amely már kiérdemelte a fénykép elnevezést (2. ábra) (Baatz, 2003). A felfedezés rendkívüli volt a fotográfia kialakulását tekintve, viszont Niépce módszere még nem volt alkalmas a nagyközönség használatára. A fotó előhívása igen

2. ábra: A legrégebbi ismert fotográfia. (forrás: wikipedia.hu).

hosszú időbe telt. A készítés közben fény és árnyék természetes elmozdulása miatt az árnyékok nehezen körvonalazódtak és emiatt a látvány nem volt tisztán értelmezhető (Davenport, 1991). Nagy előrelépés volt hát, amikor Niépce társaként feltűnt Louis Jacques Mandé Daguerre továbbvitte partnere kísérleteit. Ezüst-jodid és higanygőzök alkalmazásával pontos részletességű pozitív képet tudott készíteni. Ezzel a módszerével a kor híres fizikusának, Francois Aragonak pártfogását is elnyerte, és 1839-ben a felfedezést bemutatták a Francia Tudományos és Képzőművészeti Akadémián. Az eljárás a dagerrotípiá elnevezést kapta. A találmányt a Tudományos Akadémia kiváltotta és a nagyközönség számára elérhetővé tette (Kolta- Tőry, 2007). A konkurencia formájában az Angol William Henry Fox Talbot lépett fel. Felfedezett egy olyan más jellegű módszert, amelyen a modern fotográfia képalkotási elve alapszik: a negatívból pozitívrá átfordítást. Ennek a módszernek köszönhetően elérhető lett az elkészült képek többszörösítése is. (Baatz, 2003).

3.1.3 A modern fényképezéshez vezető út

A 19. század fényképészetét határozottan a portrék készítése jellemezte. A fotótechnikák leginkább a portréfestészet helyét vették át és nagyobb társadalmi rétegnek tették elérhetővé az önarckép készítését. Az épület, város és tájfotók iránt is volt érdeklődés, viszont egészen az 1880-as évekig a portré uralta a piacot. A korai gépek és módszerek bizonyos hibákkal rendelkeztek a helyszín- és természetfotózás terén, emellett a grafikák minőségével sem tudtak lépést tartani a kültéri fotók. Körülményes volt a használt lemezek felvételének előhívása is, mivel ezt fénymentes sátorban, laborfelszereléssel kellett elvégezni közvetlenül a készítés után (Davenport, 1991).

A fényképezés integrálását a mindennapi életbe több irányból is megközelítették. Többen is kísérleteztek levelezőlapokra, bélyegekre fotókat helyezni, amely az 1870-es évekre sikerült is. A képeslapok épületfotókat és tájképi témákat ábrázoltak. A lapokat leginkább még mesteremberek tudták csak legyártani, de a professzionális képeslapok mellett egyre több személyes eseményt és családi képet ábrázoló lap is megjelent (Győri, 1987). Még a századforduló előtt egy rendkívüli gép feltalálására is sor került, amely átformálta az egész fényképész szakmát. A találmány egy amerikai feltaláló, George Eastman nevéhez fűződik. Eastman 1888-ban kiadta a Kodak Nr. 1 fényképezőgépet, ami üveglemez helyett tekercsfilmre rögzítette a felvételt. Ezzel a hordozható géppel elérte, hogy csupán egy gomb lenyomásával bárki készíthessen fényképeket, azok is, akik eddig a fotográfusok munkájára hagytak. A modern fényképészethez vezető út egyik jelentős lépése volt. Az egyszerűbb, tekercssel történő fényképezési eljárások révén George Eastman forradalmasította a fényképezést, de a színes fotográfiához vezető úton további mérföldkövek következtek, köztük a Lumière testvérek által elért áttörés is. Már többen is végeztek kísérleteket a színes fényképek készítésével, de az igazi áttörés csak a 20. század elején született, amikor a Lumière fivérek kifejlesztették az autokróm lemezt. A lemez használata lehetővé tette, hogy a természetes színek egyetlen felvétellel előhozhatóak legyenek. A színes fényképek még egy kulcs lépésére csak 1935-ben került sor, amikor az Eastman által alapított Kodak cég a háromrétegű színes filmet forgalomba hozta (Baatz, 2003).

3.2 Fotózás történelme Magyarországon

A dagerrotípia meghírdetése 1839-ben hazánkban is nagy szenzációnak számított. Bár úgy, ahogy nyugatabbra, itt is akadtak a fotóművészet elterjedését nem helyeslő felszólalások, mégis általános volt az érdeklődés a forradalmi felfedezés iránt. Már 1840-ben az első Pesten

megrendezett műkiállításon bemutatásra került három dagerrotíp fényképező. Nem lehet pontosan meghatározni, hogy ki kezdett el először hazánkban dagerrotípiával foglalkozni, viszont az bizonyos, hogy Pesten a negyvenes évekből Strelisky Lipót munkásságának hagyatéka több dagerrotípiával készült kép (Szilágyi-Kardos, 1983).

A 19. századi fotográfusok többsége leginkább mesterember volt, akiknek precízen kellett dolgoznia a készítési folyamat szakaszain. Leginkább műtermekben, portrék készítésével foglalkoztak, sokszor külföldről nehezen elérhető vagy saját készítésű eszközökkel. A műtermen kívüli fotózás ritkábban fordult elő, viszont motivációjuk legtöbbször tudományos háttérű vagy a tárgyilagos közlés volt. Voltak, akik az ország különböző tájegységeinek szentelték figyelmüket, mint például Veress Ferenc Erdélynek vagy Divald Károly Felvidéknek. A századelő mesteremberei közül az egyik legnagyobb tekintéllyel Erdélyi Mór rendelkezett. Műtermi fotózás mellett jelentős hagyatéka a dokumentált kültéri fényképek, melyeket saját archívumába gyűjtött. A századfordulóhoz közeledve a jelentős technikai fejlesztések Magyarországon is nagyobb réteg számára tették elérhetővé a fotózás alkalmazását és egyre jobban elterjedt a művészeti szemlélet is. (Gyarmati et al., 1998).

Fontos megemlíteni Petzvál József nevét, ha a magyar fotótechnikákról beszélünk. A magyar matematikus mérnök ugyanis több világítással és optikával kapcsolatos tudományban volt úttörő feltaláló, többek között olyan optikai rendszert alkotott 1840-ben, amely egy kép megvilágítási idejét (exponálási idő) drasztikusan lecsökkentette (INT-02). Számos további

3. ábra: 1982-ben készült képeslap Budafokról. (forrás: gallery.hungaricana.hu)

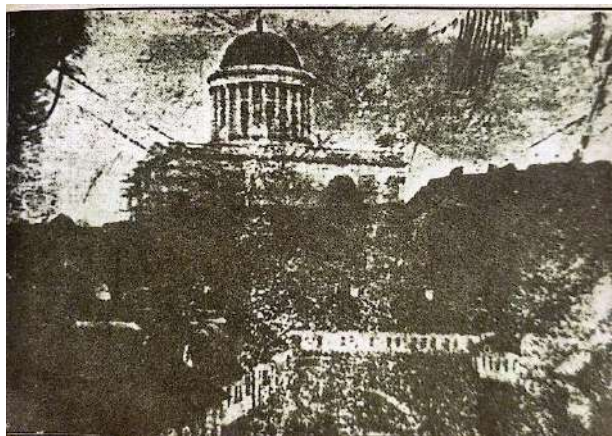
fejlesztésnek köszönhetően újabb és újabb eljárások születtek meg és a felhasználási módok köre is szélesedett. 1860-70-es években olyan sajátos módszerek jelentek meg, mint a porcelánra vagy vászonra másolt fotók (Szilágyi, 1996). Az 1880-as években jelentek meg hazánkban az első fotóval díszített képeslapok, melyek hazánkban is nagy sikert arattak. Egyre több

képeslapot adtak ki és többszörösítettek (3. ábra). A képeslapok népszerűségét az is erősítette, hogy ez egy forradalmi időszak volt közlekedést tekintve és maga a turisztika és utazás is fellendült. (Győri, 1987).

Veress Ferenc a 19. századi fotográfusok közül kiemelkedő volt, és nem csak általa készített városi és tájképek miatt, hanem mivel 1882-ben elindította Magyarország első, rendszeresen megjelenő fényképészeti szaklapját, Fényképészeti Lapok néven (INT-03). Veress munkásságának és a színezéssel kapcsolatos kísérleteinek hála 1884-ben előállította Magyarország első színes fényképét. Az I. világháborúig olyan készülékek kerültek kifejlesztésre, melyek akár állvány nélkül is, pillatanképeket tudtak létrehozni. Ez nagy mértékben kiszélesítette a felhasználók körét és a köznapi élet megörökítése is ezzel nagyobb hangsúlyt kapott. Az 1914-től 1930-as évekig nehéz időszak köszöntött a magyar fotográfiára, mint szakma és művészeti ág. A háború során és az azt követő években behozatali korlátozások, magas beszerzési költség és a köznép háborúra forduló fókuszpontja miatt rengeteg vidéki és fővárosi szakfényképész bezárta műhelyét. A gazdasági helyzet stabilizálása után a szakma gyökeresen megváltozott a kis gépek egyszerű használatával. (Szilágyi, 1996).

3.2.1 Fotográfusok Esztergomban

Nem lehet pontosan meghatározni, mikor és milyen témában készült az első fotográfia Esztergomban, de az eddig felfedezett legkorábbi dagerrotípiát feltehetően Haeck János kocsmáros foglalkozású emberhez köthető. Egy nála vendégeskedő „gyors arcmásoló,”

4. ábra: Legrégebbi ismert foró Esztergomról 1845-46 körül. (forrás: Kaposi E. (1987): *Fotográfusok Esztergomban*)

eszközét használva 1845-46 környékén örökített meg egy fotográfiát az esztergomi Bazilikáról, ami akkor még építés alatt állt (4. ábra) (Kaposi, 1987).

Jóval később, csak az 1860-as években értesülünk először fotográfusok letelepedéséről és műhelyek nyitásáról Esztergomban és környékén. A 19. század legjelentősebb személye ezen a téren Beszédes Sándor volt, aki 1868-ban nyitott

műhelyt a városban (Fűrészné, 1994). Beszédes egy országosan ismert fényképész volt, akinek nem csak jó minőségű tájképei és portréi voltak jelentősek, de a szakmán belüli kísérleteiért és a hatásos nyomdai sokszorosítási módszeréért Bécsben kitüntetést kapott. Esztergomi munkássága alatt albumokat készített tájképekből, a székesegyházi műkincstárról és az 1876-os árvízi látványról is (Kaposi, 1987).

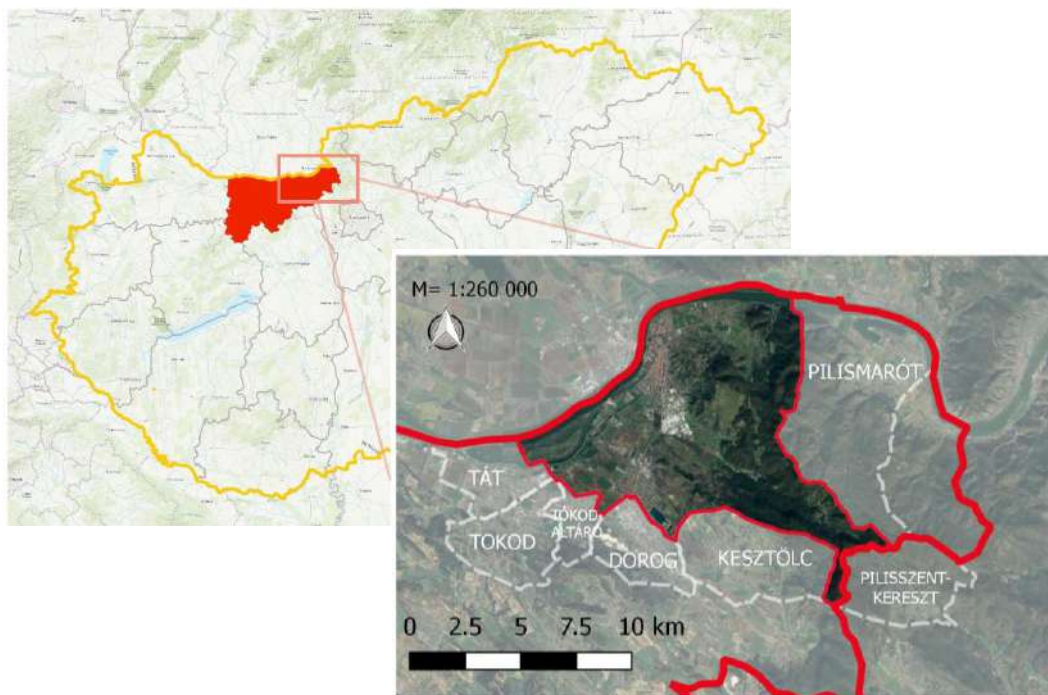
A 20. század elején, mint ahogy országos és világi szinten is, az amatőr fényképészek is teret nyertek a gyors fényképezők megjelenésének köszönhetően. A századforduló közeledtével Beszédes mellett és utódként is több jelentős fotográfus tűnt fel a városban. Fontos kiemelni az 1915-ben feltűnt Kertész Andort. Három évet töltött Esztergomban, ahol egy hadi sérülésből lábadozott és ez idő alatt fotográfusként tevékenykedett. Később André Kertész néven világhírűvé vált fotográfusnak az Esztergomban készített képeit a mai napig munkássága fontos részének tekintik (Fűrészné, 1994).

4. Mintaterület bemutatása

4.1. Terület lehatárolása

Esztergom városa Komárom-Esztergom vármegyében található, a Dunántúl északkeleti részén. Komárom-Esztergom vármegyét északon a magyar-szlovák államhatárt jelölő Duna, keleten a Pilis és a Visegrádi-hegység, délen a Bakonyalja és nyugaton pedig a Kisalföld keleti része határolja (5. ábra). A város szempontjából fontos megemlíteni a Gerece markáns tömbjét a vármegyében. A domborzati viszonyok szinte természetesen vágják ketté a megye területét. Esztergom szempontjából ez jelentős, mivel a társadalmi és gazdasági aktivitás helyszínei emiatt két centrumra osztódnak a térségben, melynek keleti központja Esztergom. (Sikos-Tiner, 2002).

A mintaterület maga Esztergom város közigazgatási területe, amely Komárom-Esztergom vármegye északkeleti részén található. Határmenti település, a Duna vonulata választja el Szlovákiától. Szomszédos település délnyugatról Tokod és Dorog, Délről Keszthely és keletről Pilismarót. Esztergom az esztergomi járás székhelye és megyei jogú várossá avatták a 2022-ben. Területe 100,77 km².

5. ábra: Esztergom elhelyezkedése. (forrás: Saját ábra. ESRI Topo, Google Sattelite).

4.2 Esztergom természeti adottságai

Esztergom a Dunántúli-középhegység legészakabbra található tagjánál, a Dunazug-hegységnél, a Dunakanyar kezdeténél és a Garam torkolatával szemközt helyezkedik el. Földrajzi környezetét tekintve nyugatról a Komárom-Esztergomi-síkság (amely a Kisalföld keleti részén található), északon a Garam völgye és a Visegrádi-hegység veszi körül. A település területét három fontos kistáj érinti: a **Pilis-hegyek**, a **Visegrádi-Dunakanyar** és a **Visegrádi-hegység**.

A **Pilis-hegyek** domborzat szempontjából erősen tagolt hegységek közé sorolható és sűrű völgy-hálózatról tanúskodik. A hegytetőket ÉNy-DK-i Pilis-hegység sasbércecs vonulatai határolják. Uralkodó felszínépítő kőzetei a triász dolomit és a mészkő. A kistáj arculatát az impozáns sziklatornyok és száraz aszó völgyek adják. A **Visegrádi-Dunakanyar** egy közel szimmetrikus eróziós folyóvölgy. Teraszos kialakulása miatt többnyire rekreációs szempontból hasznosított. Alapja homokkő és andezittufa, felszíni és felszín közeli üledékek a lösz, folyóvízi homok, kavics és egyéb folyóvízi üledékek. A **Visegrádi-hegységet** háttas típusú középhegységi fennsík, alacsony középhegységi fennsík és alacsony domblábi lejtők alkotják. A domborzati adottságok erdőgazdálkodási szempontból kedvezőek. A kistáj mai arculatát a közép miocén

vulkanizmus alakította ki, melynek során rétegvulkánok keletkeztek. A fő kőzet a dácit és az andezit, de az utolsó 1,5 millió évben lösz is lerakódott a területre (Dövényi, 2010).

Vízrajz szempontjából megfigyelhető, hogy Esztergom környékén a Duna sebessége lelassul és lerakja hordalékát. Ennek köszönhetően már Tatától kezdődően egy szigetcsoport keletkezett, amelynek tagja a város területén lévő Prímás-sziget is. A Garam a Várhegy északi felénél találkozik a Dunával, torkolatánál szintén kisebb szigetcsoport alakult ki. Fontos megemlíteni, hogy a Duna medre Esztergom és Párkány között összeszűkül. Esztergom város területén és környékén több időszakos vagy kis vízhozamú vízfolyás található. A Szent Tamás-hegy lábánál melegvízű források hévízi tavat tápláltak. Jelentősek még az esztergomi karsztforrások, amelyek Magyarország legnagyobb kiterjedésű karsztvíztároló rendszerének vizét szállítják (Meggyes et al., 2006).

A talajminőséget vizsgálva Esztergom és környéke igen változatos. A Duna menti területeken, emellett a Gerecse és Vértes mentén jó minőségű öntés- és csernozjom talaj található. A hegyoldalakon és az erdővel borított területeken leginkább a barna erdőtalaj jellemző. **Növényföldrajzi** szempontból Komárom-Esztergom vármegye a Pannónia flóratartomány része. A Visegrádi-hegység és a Pilis növényvilága jelentősen eltér egymástól. A Visegrádi-hegységre leginkább a szubmontán bükkösök jellemzőek, a Pilis területén a különböző tölgyfajták (kocsányos, kocsánytalan, molyhos) és bükkfajok az uralkodóak. Esztergom közelében számos természeti érték és védelmi terület található, mint például a Duna-Ipoly Nemzeti Park. Ennek egy része a közigazgatási határon belül megtalálható. A Pilisi Bioszféra Rezervátum, melynek magterületei a településtől délre helyezkednek el és a Gerecse Tájvédelmi Körzet, amely a Gerecse hegység nagy részére kiterjed (Sikos-Tiner, 2002).

5. Esztergom meghatározó történelmi korszakai és eseményei

Esztergom az ország történelmét tekintve az egyik legnagyobb múlttal rendelkező települése. Ahhoz, hogy teljes betekintést nyerjünk a település identitásába, át kell tekintenünk történelmi jelentőségét és azokat az eseményeket, melyeknek köszönhetően a város megkapta mai napig is jellegzetes részeit. Az következő fejezetben -alapul véve Magyarország történelmét- 8 korszakot határoztam meg várostörténelmi szempontból. A korszakok ismertetése során külön hangsúlyt fektettem azokra az eseményekre, melyek városépítészeti és látványi szempontból formálták a települést.

5.1. Időszámításunk előtti és a római kor öröksége

Esztergom város területe és környéke már ősidők óta lakott terület volt, ezt bizonyítja, hogy a terület bővelkedik, számos, őskorig visszanyúló régészeti lelőhellyel. A 18. század elején végzett ásatások Esztergom területén és tágabb környezetében (Pilisszentlélek, Úny) nem maradtak eredmény nélkül, mivel késő rézkori népcsoport eszközeire és leletegyüttesekre bukkantak (Bodnár, 2012). Az, hogy ez a helyszín miért volt megfelelő már időszámításunk előtt is több népcsoport számára letelepedés szempontjából, azt a földrajzi elhelyezkedésének, adottságainak és a rendkívül változatos környezeti tulajdonságainak köszönhetette. Virágzó korszak volt Esztergom életében a Kr. e. I. század, amikor is késő kelta civilizációk építettek oppidumot (megerősített településközpontot) a Várhegy környékére, körülötte pedig számos telepet hoztak létre (feltehetően a mai Víziváros, Prímás-sziget, Szentgyörgymező és Királyi város helyén). A Várhegy szerepe a kelták után is jelentős volt. A rómaiak által, ugyanis időszámításunk kezdete körül a Dunántúl területe Pannónia Provincia néven a Római Birodalomhoz tartozott. A Duna mentén épült ki a limes, mely a birodalom táborokkal és őrtornyokkal ellátott védelmi vonala volt, melynek az esztergomi Várhegy (akkori nevén Slova) is tagja volt. (Meggyes et al., 2006) Ebből az időszakból későbbi közlekedési hálózatok és a település szerkezeti alapját örökölte meg a jelenlegi Esztergom (TAK 2017).

A korszak hagyatéka több régészeti emlék, településmag a Várhegyen és környékén, központi úthálózat.

5.2. Államalapítás

A település valóban kiemelkedő történelmi szerepét később, az államalapítás időszakában nyerte el. A IX. század végére a honfoglaló magyarok elfoglalták a területet és már akkor felismerték jelentőségét. Több egymást váltó fejedelem után Géza örökölte meg a vidéket és 970 körül fejedelmi székhelyet alakított ki az esztergomi Várhegyen (Meggyes et al., 2006). Esztergom ezt követően huzamos ideig uralkodói központtá vált és itt koronázták meg államalapító Szent István királyt, amelyről a mai napig ismert a település. Ekkor épült az esztergomi Vár, amely a tatárjárásig királyaink

6. ábra: Esztergomi Vár a Várhegyen. (forrás: Saját fotó, 2024).

székhelye volt (6. ábra) (INT-04). Az első keresztény érsekség megalapítása után uralkodói központ, emellett a magyar katolikus egyház központja is lett (TAK 2017). Jelentős egyházi létesítmények épüléséről tudunk István király korából, ezek közül legjelentősebb a Szent István vértanú és Szent Adalbert templom a Várhegyen. Esztergom városa azzal is büszkélkedhet, hogy a 11.-12. században itt építették meg az Árpád kor legnagyobb világi és egyházi épületegyüttesét. A Királyi város körül kialakuló kisebb települések összeforrásából jött létre a mai város belterülete. A település kereskedelmi szempontból is jelentős volt az egyedi árumegállító joga, a vízi kereskedelem és kikötők építése miatt (Meggyes et al., 2006). Az Árpád-házi királyok továbbra is székhelyként használták a várost és a használattal egyre több fejlesztésben is részesült, viszont ennek a történelmi virágkornak kevés fennmaradt emléke van. Említést érdemel a korból Bakócz Tamás érsek 1507-ben épített kápolnája, amely a középkori Esztergom egyetlen megmaradt egyházi építménye (INT-04). A tatár majd később török pusztításoknak köszönhetően rengeteg érték megsemmisült. Bár a tatárjárás után újraépítették a várost, IV. Béla áthelyezte az ország székhelyét Budára, és a város csak országos egyházi székhelyként őrizte meg szerepét. A középkori város épületei véglegesen eltűntek a föld színéről a hosszú török uralom ideje alatt (TAK 2017).

Az államalapítás korszakából fennmaradt jelentős emlékek az Árpád-házi királyok palotájának maradványai, a Bakócz kápolna, a mai Esztergom belterületének alapjai.

5.3. Török hódoltság ideje

Esztergom török ostroma 1543-ban kezdődött meg. Szulejmán szultán Visegráddal, Hatvannal, Nógráddal párhuzamban ostromolta az esztergomi Várat és azt 10 nap után sikerült is bevennie. Fontos volt hadászati szempontból a vár elfoglalása, mivel így nem csak, hogy a magyar végvárrendszerbe lyukat ütöttek, de Budát is bebiztosították vele (Böszéné et al., 2011). A folyamatos portyázások és a háborúskodás miatt a település fejlődése teljesen megtorpant. A megszállás alatt a Szent Adalbert-székesegyház szentélye is megsemmisült, emellett a vár részei is megrongálódtak. A legnagyobb erejű csapás az 1595-ös évi visszafoglalás során történt, mely következtében ugyan sikerült a várat visszafoglalni, viszont annak jelentős része elpusztult a még megmaradt középkori Esztergom maradványaival együtt. Az ezt követő időszakban a folyamatos visszafoglalások és térdnyerések idejében a területen felhúzott épületek és erődítmények nem voltak hosszú életűek (INT-04). A város töröktől való végleges visszafoglalása szintúgy rengeteg pusztítással járt, és csak nehezen tudott Esztergom talpra állni ezt követően.

Az egyetlen jelentős emlék ebből a korból a Víziváros területén található Özicseli Hadzsi Ibrahim-dzsámi.

5.4. 18. század

A megviselt város igazán csak a 18. században kapott újra erőre. Nagy mértékű betelepítések során magyar, szlovák és német családokat telepítettek le. Ez hozzájárult a környező települések mai napig megfigyelhető erős nemzetiségi jellegéhez. (INT-04). A porig rombolt középkori Esztergom helyén négy teljesen új alaprajzú település jött létre, melyek a 19. század végén egyesültek (TAK 2017). Az 1783-as katonai felmérésen is jól látható, hogy rendkívül nagy összefüggő szántóterületek voltak megtalálhatóak a lakott területtől délre és északra. Ami még látható, hogy a város mellett közvetlen jelentős szerepe volt a szőlőtermelésnek és borászatnak

7. ábra: Loyolai Szent Ignác templom a Vízivárosban.
(forrás: Saját fotó, 2024).

(1.sz. tervlap). A korszak magával hozta a barokk építési stílust is. A Víziváros meghatározó jellege és a Széchenyi tér számos épületegyüttese ekkor formálódott meg (INT-04). A korból olyan jelentős műemlékek és épületegyüttesek maradtak fent, mint például a Sándor-palota, a belvárosi plébániatemplom, az Obeymayer ház és a Meszéna-ház, viszont számos barokk stílusú házat a 19-20. század idején átalakítottak (TAK 2017). Fontos

megemlíteni, hogy ebben az időszakban emelték a Víziváros plébániatemplomát is, másnéven a Loyolai Szent Ignác templomot (7. ábra), érseki támogatással (INT-05). Esztergom gazdasági szempontból is erőre kapott, amelyben az ipar, a kereskedelem és a borászat játszott szerepet. 1708-ban visszakapta szabad királyi városi rangját és 1761-ben újra az esztergomi érsek fennhatósága alatt állt a Várhegy, aki elkezdte újból az egyházi berendezkedést. Mindezek ellenére Esztergom hajdani jelentőségét és területi fennhatóságát még így sem tudta megközelíteni (INT-04).

A 18. század hagyatéka a városban a Víziváros barokk stílusú kiépítése, Loyolai Szent Ignác barokk plébániatemplom, Meszéna-ház, Obeymayer ház, Sándor palota, Pozzi ház, Belvárosi plébániatemplom, jelenlegi városháza.

5.5. A reformkor időszaka és a századforduló

A reformkor időszaka nagy változásokat hozott Esztergom jelentőségében, amikor Rudnay Sándor esztergomi érsek visszaállította a várost érseki székhellyé. Ezzel együtt egy új egyházi központ kiépítésébe kezdett. A hatalmas volumenű építkezés 1822. áprilisában kezdődött, amikor Magyarország legnagyobb egyházi épületének, a Nagyboldogasszony-és Szent Adalbert főszékesegyháznak, másnéven az esztergomi Bazilikának (8. ábra) alapkövét elhelyezték (Böszéné et al., 2011). Az eredeti tervek alapján egy összetett épületcsoport megépítése volt a cél, viszont a tervezett komplexum egy része került csak megépítésre

8. ábra: Bazilika 1900-ban. (forrás: Fortepan.hu).

(bazilika, ószeminárium). Számos jelentős épületet emeltek a város különböző pontján, ezek ma is meghatározó karaktert kölcsönöznek Esztergom egyes területének, mint például a Szent Anna templom a Rudnay Sándor téren, a Fürdő Szálló a Szent Tamás hegy lábánál, valamint az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár (TAK 2017). 1895-ben átadták a Mária Valéria hidat, amely

korszerűsítette a közlekedést és kereskedelmet. Ez jelentős fejlesztés volt, mivel eddig csak hajóhídon és réven keresztül lehetett átutazni Párkányba (INT-06). Ugyanebben az évben egyesítették a királyi várost, a Vízivárost, Szentgyörgymezőt és Szenttamást. (Csorba, 1981). Jól látható már az 1841-es II. katonai felmérésen is a lakott terület terjedése hosszanti irányban a Duna mentén (1.sz. tervlap). A hatalmas építkezési vállalkozások nemcsak a város arculatát formálták, hanem nagy hatással voltak a természeti értékekre is, mivel a Bazilika építéséhez rendelkezés alá vonták a gerescei kőbányákat (legjelentősebb a Süttő környékén lévő helyszínek voltak). Ebben az időszakban fontos megemlíteni, hogy kétszer is sújtotta a települést árvíz (1838-ban és 1875-ban), amely hozzájárult a gazdasági hanyatláshoz. A károkat számos korabeli fotográfián rögzítették (Böszéné et al., 2011.). Esztergom területhasználatában továbbra is jelentős volt a szántók és a szőlők/gyümölcsösök aránya, viszont a déli szántóterületek mértéke az első katonai felmérés időszakához képest csökkent (1. melléklet). Az 1882-es felmérésen az is megfigyelhető, hogy a Vízivárosi-sziget teljesen beépítésre került (1.sz. tervlap). A századforduló időszakában a közlekedés javítását szolgálta, hogy elkezdődött

az utcák kövezése és a Széchenyi tér is aszfaltozásra került (9. ábra), emellett 1903-ban elkészült a Budapest-Esztergom-Almásfüzitő vasútvonal. Ugyanezek a korszerűsítések jobb lehetőséget kínáltak az iparnak is, de a főváros befolyása miatt az ipari nagyüzemek itt nem nyertek teret, Esztergom jellege javarészt kisvárosias maradt. (Csorba, 1981).

9. ábra: Széchenyi tér 1900-ban. (forrás: Fortepan.hu).

Ebben a korszakban létrejött jelentős emlékek az Esztergomi Bazilika, Szent Anna templom, Bibliotéka, Fürdő Szálloda, Budapest-Esztergom vasútvonal, Mária Valéria híd, Prímási palota, Széchenyi tér és a téren lévő épületsorok.

5.6. I. világháború és a két világháború között

Már a háborút megelőző években akadtak gazdasági nehézségei a városnak. Az üzemek nem tudtak profitálónan becsatlakozni a háborús termelésbe, ezért az elhúzódó hadiállapot nehézségei fokozódtak. A Kis Strázsa hegy környékén (napjainkban Duna-Ipoly Nemzeti Park területe) működött az ország legnagyobb hadifogoly tábora, ahol körülbelül 100 ezer foglyot tartottak sanyargató körülmények között (Böszéné et al., 2011.). Az első világháború előtti időkben Esztergom vármegye részéhez tartozott a Duna másik oldalán található párkányi járás is, viszont a háború után a párkányi rész elvesztésének köszönhetően a vármegye területe csaknem megfeleződött (Meggyes et al., 2006). A békeszerződés jelentősen megváltoztatta a város gazdasági helyzetét. Magyarországon belül a város periférikus helyzetbe került, a vasúti kapcsolatai gyengültek, a gazdálkodók számottevő része elvesztette vásárlóit. Ugyanakkor a kedvező hatással volt a Dorog környéki ipari terület fejlődése. Esztergom lakosságának jelentős része a dorogi bányavidéken talált munkát és sokan ingáztak a környékbeli településekre (Csorba, 1981). Esztergomban is épültek ipari létesítmények, de a fellendülés rövid idejű volt a következő világháború kitörése miatt (TAK 2017). Ha ipari szempontból nem is, de turisztikailag kis mértékben fellendült Esztergom, miután 1934 és 1938 között feltárták a középkori királyi palotát.

A kor jelentősége a város ipari területeinek növekedése és a környező települések bányáinak megépülése.

5.7 II. világháború és következményei

Magyarország német megszállását követően Esztergom jelentős szerepet játszott a fővárossal kapcsolatos hadi eseményeknél. Az első bombatámadás, amely a várost érte, 1944. szeptember 5-én következett be. Ezt követően amerikai és szovjet gépek a harcok végéig összesen 13 alkalommal bombázták a várost, melyek komoly anyagi kárral jártak (1321 épület rongálódott meg), több ipari létesítmény pusztulásához is vezetett (Böszéné et al., 2011.). 1944 decemberétől kezdve a terület stratégiai jelentősége még inkább megnövekedett, ugyan is a 2.

10. ábra: Látkép a Bazilikáról, háttérben a felrobbantott Mária Valéria híd, 1945. (forrás: Fortepan.hu).

ukrán front el akarta zárni a budapesti térségből menekülő németek útját. A 3. ukrán front az Esztergom-Neszmély vonalat zárta le. December 25-én a menekülő német csapatok a Prímás-szigetről induló hidakat, december 26-án a Mária Valéria híd középső részét robbantották fel (10. ábra). Az orosz csapatok véglegesen 1945. március 21-én foglalták el Esztergomot. A

harcok befejeztével a károk felmérésére került sor. A hatalmas pusztítás eredménye, hogy Esztergomot hivatalosan romvárossá nyilvánították. A városvezetés összeomlott és a mezőgazdasági ágazatra a földreform súlyos csapást mért (Meggyes et al., 2006). A háború pusztítás után, az '50-es évek elején indult fejlődésnek újra a város. A kialakult tervgazdálkodási rendszer eredményezte, hogy a beépített területek száma megnövekedett, mind az iparosodás, mind a sorra épülő lakótelepek miatt (TAK 2017).

Ennek a kornak jelentős városi elemei a több helyszínen kiépült lakótelepek: Aranyhegyi lakótelep (1950-es évek), KISZ lakótelep (1960-as évek), Béke téri lakótelep és Budai Nagy Antal úti lakótelep (1970-es évek)

5.8. A rendszerváltás

Nem csak Magyarországon, de a világpolitikában is jelzetős változásokat hozott az 1980-90-es időszak, melyet a rendszerváltás időszakának tekintünk. Esztergom társadalmi és gazdasági szempontból nehéz helyzetbe került, mivel a részekre hullott Szovjetunió piaci ellátására

rendezkedett be. A vállalatok megszűnése és felszámolása nem csak a felvevő piac jelentős részét szüntette meg, de a munkanélküliség még a megyei szinthez képest is rendkívül kritikus állapotba került (Meggyes et al., 2006). A helyzet enyhítésének érdekében az ipari park előkészítésére és a Suzuki gyár kiépítésére került sor. A város déli részén több terület került beépítésre kereskedelmi funkcióval és a lakóterületek is bővültek. A városra a horizontális terjeszkedés lett jellemző (TAK 2017). 2001 októberében átadták a felújított Mária Valéria hidat (INT-06), amely Esztergom számára nem csak városképi szempontból volt jelentős, de a régió belüli közlekedés szempontjából is fontos volt.

A korszak emléke a városban kialakított ipari park és a ma is tovább terjeszkedő Suzuki gyár, a jelenleg látható Mária Valéria híd, a város déli területén kiépült kereskedelmi terület.

6. Esztergom napjainkban

Napjainkban Esztergom helyzete igen sajátos. Az előző fejezetekben említett, több évszázadra visszanyúló emberi befolyás határozottan átformálta a természeti értékeket. Számos területen megfigyelhető a különböző korok hagyatékának rétegződése. A város történelmi központjára (Várhegy, Víziváros, Szenttamás, Királyi Város) jellemző kisebb, rendszertelen telekbeosztás, különböző, néhol sűrűbben (pl.: Víziváros zárt soros beépítése), néhol nagyobb zöldfelülettel és teresedéssel rendelkező beépítési típusokat figyelhetünk meg. A régebbi városrészek körül lazább kiépítésű, szabadon álló családi házas területek találhatók. Ezek a területek változatosak a beépítés mértéke és a zöldfelületi aránya szempontjából (TAK 2017).

Jelenlegi tájhasználatot tekintve továbbra is igaz, hogy a közigazgatási határ keleti területeit túlnyomó részt erdős vegetáció uralja. A korábbi nagyobb kiterjedésű szőlő, gyümölcsös területek, még részben jelen vannak, de mennyiségileg megcsappantak. A déli terület továbbra is mezőgazdasági termelésre használt. Az épített területek, legfőbbképp Esztergom-Kertváros és Szamárhegy lakott területei igen nagy mértékben bővültek. (1.sz. tervlap)

6.1 Gazdaság

Gazdaság szempontjából egész Komárom-Esztergom vármegyére igaz, hogy a gazdaság gerincét az **ipari** ágazatok, azon belül is a feldolgozóipar adja. Ezek a gyárak biztosítják a szükséges infrastrukturális és logisztikai feltételeket a hazai és multinacionális cégek számára, melyeknek legnagyobb részét a járműgyártás ágazat teszi ki. Megyén belül az egyik legnagyobb foglalkoztatással

11. ábra: Suzuki gyár. (forrás: saját fotó, 2024).

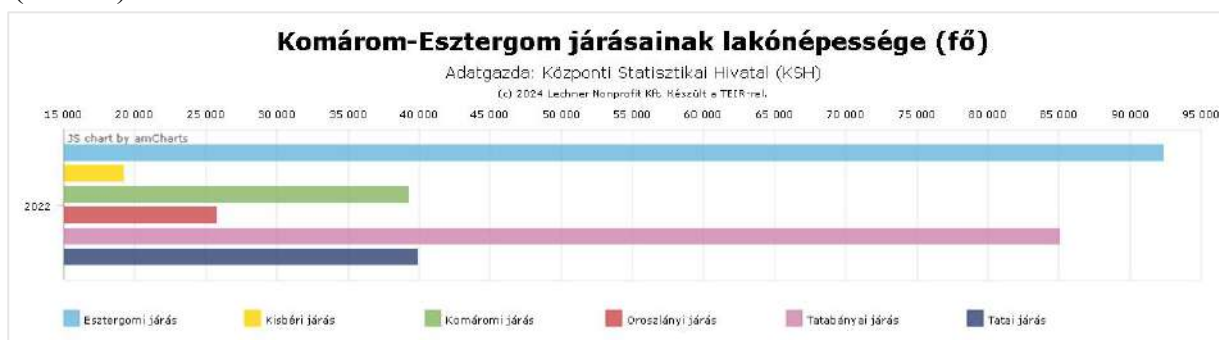
rendelkező multinacionális cég az esztergomi ipari parkban berendezkedett Magyar Suzuki Zrt. (11. ábra). A megyei és országos trendekkel összhangban, de azoknál valamivel nagyobb mértékben nőtt a foglalkoztatottak aránya Esztergomban 2001 és 2011 között. Az ingázók aránya is változásokat mutat: míg a megyei és országos szinten jelentősen nőtt, Esztergomban ez az arány csökkent. A korábban átlag feletti ingázási mutató a megyei és országos átlag alá esett. A lakosok nagyfokú mobilitását jelzi a munkával kapcsolatban a városba naponta bejáró és onnan eljáró emberek magas száma. Esztergom esetében ez pozitív érték: 2013-ban 6238 ember utazott Esztergomba munka miatt és 2696 ember ingázott esztergomi lakóhelyéről. A hazai statisztika nem tartalmazza a Szlovákiából ingázók számát, pedig – különösen a Suzuki gyár miatt – ez is feltehetően jelentős mértékű. Az országon belüli ingázók közül a legtöbben Dorogról érkeznek, de jelentős számmal érkezik munkaerő például Tokodról, Tátról, Pilismarótról, Nyergesújfaluról, Lábatlanról, Keszthelyről és Csolnokról. Tehát Esztergom városáról elmondható, hogy a régióban jelentős hatókörrel rendelkezik, amely még a külföldi kapcsolatot is erősíti. Mivel elsősorban szak-és betanított munkaerő szükséges a húzó ipari ágazathoz, ezért megfigyelhető a leginkább felsőfokú végzettséggel rendelkezőket érintő strukturális munkanélküliség (IST 2015).

A város **szolgáltatásokkal** foglalkozó cégei és vállalkozói az országos átlaghoz hasonló arányban vannak jelen (kb. 80%). A **mezőgazdasági** szektor jelenléte a városban és a járásban is kevés jelentőséggel bír a többi területi egységhez képest. Ennek oka az ipari szerepkör melletti alárendeltség és az, hogy általános a térségben a jól művelhető mezőgazdasági területek rendkívül korlátozott elérhetősége. A vármegyében Esztergom kiemelkedő **turisztikai** célpontnak bizonyul (városba évente 1-1,5 millió látogató érkezik), mindezek ellenére a

vendéglátással és szállással foglalkozó vállalkozások arányukat tekintve (7,0%) nem lépik túl a járási (7,6%), sem a megyei értéket d (6,8%). A látogatók szálláshasználati hiánya azon alapul, hogy a turizmus a Bazilika látogatására összpontosul, ami a legtöbb esetben egy napos programnak tekinthető. A város egyéb turisztikai kínálatát nem veszik igénybe (IST, 2015).

6.2 Társadalom

Komárom-Esztergom vármegye a második legsűrűbben lakott, Pest vármegyét követően. A megyén belül található 6 járás közül (Esztergomi, Kisbéri, Komáromi, Oroszlányi, Tatabányai, Tatai) az Esztergomi járás rendelkezik a legnagyobb lakónépességgel a 2022-es adatok alapján (13. ábra). Esztergom város az ország 50 legnépesebb települései közé tartozik, lakossága a 2022-es népszámlálás idején 28612 fő volt. A századfordulótól kezdődően az első tíz évben a lakosság száma szinte minden évben növekedett, viszont 2011-re drasztikus csökkenés figyelhető meg (12. ábra). 2011-től kezdve kisebb-nagyobb mértékben növekedett, illetve csökkent az állandó lakónépesség, viszont a 2010-ben mért adatot nem tudta megközelíteni (INT-07).

12. ábra: Komárom-Esztergom járásainak lakónépessége 2022-ben. (forrás: TeIR, KSH).

13. ábra: Esztergom lakónépessége, 2000-2022. (forrás: TeIR, KSH)

Esztergom lakosságának életkori megoszlása alapján a legnagyobb arányban a 15-64 éves korosztály van jelen, szám szerint 18 415 fővel. Ezt követi a 64 év felettek csoportja (6110 fő), míg a legkisebb arányt a 15 évnél fiatalabbak teszik ki. A 2011-es népszámlálási adatokból az

is megfigyelhető, hogy a két népszámlálás közötti időszakban az idősök aránya nőtt, míg a másik két életkori kategória létszáma csökkent. Ez a két tényező arra utal, hogy Esztergom lakossága öregedő társadalom jeleit mutatja, ami összhangban van az országos átlagadatokkal (INT-07).

Esztergom Város Integrált Településfejlesztési stratégiájának megalapozó vizsgálatából kiderül, hogy a lakossági életkor alapján markánsan különböző városrészeket azonosíthatunk. A Várhegy és Víziváros területein jellemző az előregedés, ahol minden harmadik lakos 60 év feletti. Ezzel szemben a fiatalabb lakónegyedekben, mint Búbánatvölgy, Esztergom északi része és Kertváros, sok gyerekes család él, akik főként az oktatás fejlesztésében és gyermekbarát intézkedésekben érdekeltek. Az Esztergom-Kertváros és alacsonyabb presztízsű városrészek, ahol magas a munkanélküliség aránya (IST, 2015).

Iskolai végzettség szempontjából Esztergom települése kedvező adatokat mutat, mivel a végzettségi arányok kicsivel több, mint felét teszik ki az érettségivel és egyetemi, illetve főiskolai végzettséggel rendelkező személyek.

A népesség megoszlása **nemzetiség** szerint a többségben lévő magyar nemzetiségen kívül, 1,4%-ban jelen van német nemzetiségű, 1,5%-ban roma, 0,8%-ban szlovák és 3,5%-ban egyéb nemzetiséghez tartozó lakos (INT-07).

6.3 Infrastruktúra

Esztergom városának és környékének **közlekedési hálózata** jelenleg a regionális igényeket elégíti ki, de egyelőre nincs közvetlen kapcsolat az országos gyorsforgalmi hálózattal. A város helyzetén ezért jelentősen javítana a tervezett R11-es gyorsút, mely a térséget összeköttetésbe hozná az M1-es autópályával (TAK 2017). A terület másik fontos közlekedési útvonala a 11-es főút (Budapest-Tát), amely Esztergomnak a főváros mellett Visegráddal és Szentendrével is összeköttetést biztosít. A város közúthálózata – beleértve az állami és önkormányzati kezelésű utakat is – rendkívül rossz állapotban van. A felújítási munkákat nemcsak a pénzügyi korlátok nehezítik, hanem az is, hogy az útfelületek felújítása előtt az egyéb közműveket (pl. csatornákat) is szükséges lenne fejleszteni. A gyalogos infrastruktúra felújítására is szükség van. Egyrészt a minőségi problémák miatt, másrészt azért, mert a gyalogos közlekedési infrastruktúra kialakítása általában a gépjármű-közlekedés elsőbbségét mutatja. Jelenleg a gyalogosforgalmi létesítmények akadálymentesítése nem, vagy csak részben megoldott. A városban található közel 6 kilométernyi kiépített kerékpárutat leszámítva, csak közutakon kijelölt kerékpáros útvonalak találhatók, melyek közlekedési szempontból előnytelenek. A

közlekedési helyzettel kapcsolatban fontos még megemlíteni a 2-es számú Budapest-Esztergom vasútvonalat.

Közműveket érintő fontosabb problémák az árvízvédelem és csapadékelvezetés területén vannak. A területen található védművek megerősítésére új rendeletet hoztak (IST, 2015).

A városon belül infrastrukturálisan alacsony területnek tekinthető Szamárhegy és Búbánatvölgy városrész. Ezek az üdülőjelleggel rendelkező területek fejlesztési igényt mutatnak, különösen Szamárhegy településképében szembetűnő, ahol a pormentesített utak hiánya komoly problémát jelent (TAK 2017).

7. Esztergom értékei és védelem alatt álló területei

7.1. Táji és természeti értékek

Esztergom elhelyezkedése és földrajzi változatossága miatt számos táj-és természetvédelmi értéket és területet foglal magába, illetve érint a település közigazgatási területe.

Az egyik, hazánkban jelentős természetvédelmi kategória a **Nemzeti Park**, mely jelentős értékeket véd. Az 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről kimondja, hogy a „Nemzeti Park az ország jellegzetes, természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott, olyan nagyobb kiterjedésű területe, melynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű, természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése”. Esztergom közigazgatási területének keleti része (Szamár-hegy, Vaskapu és Kis-Strázsa-hegytől keletre) A **Duna-Ipoly Nemzeti Park** területéhez tartozik. A nemzeti park által lefedett részeken fokozottan védett területek is vannak (TAK 2017).

Esztergom közigazgatási területén Natura 2000 hálózat védelme alatt álló területek is találhatóak. A Natura 2000 egy összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusokat, vadon élő állat- és növényfajokat védelmezve hozzájárul a biológiai sokféleség megőrzéséhez, valamint elősegíti kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartását és helyreállítását. A mintaterületen belül három, a hálózathoz tartozó védelmi terület van: Duna és ártere jóváhagyott kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUDI20034), Börzsöny és Visegrádi-hegység különleges madárvédelmi terület (HUDI10002)

és a Visegrádi-hegység jóváhagyott kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUDI20039) (INT-08).

A tájvédelem célja és feladata a táj sajátosságainak és értékes elemeinek megőrzése, különösen a természeti adottságokkal kölcsönhatásban lévő emberi tevékenységek és épített elemek megőrzése. A tájképvédelmi terület övezet célja, hogy a további tervezések számára útmutatást adjon az fentartandó esztétikai jellemzőkről és ezzel megőrizze a területi tájrészleteket (INT-08). Ahogy a Komárom-Esztergom vármegyei területrendezési tervben látható, Esztergom területének több, mint kétharmada tájképvédelmi terület övezet részeként van feltüntetve, jelentős mértékben a dunaparti, erdőterületek és a beépített területek északi része (KEMTrT 2020).

Esztergom közigazgatási területe bővelkedik ex-lege védettségű értékekben is. A város központi területétől déli irányba ex-lege lapterület található, a 66 db védett forrásból 5 db belterületi, 20 db zártkerti és 41 db külterületi fekvésű. Az előbbieket leszámítva a közigazgatási határon belül 125 ex-lege védettségű barlang is bővíti a természeti értékek listáját (TAK 2017).

Az országos ökológiai hálózat az ország számára fontos természetes és természetközeli területek egységes és összefüggő rendszere, amely ökológiai folyosókkal teremt kapcsolatot közöttük. Ennek a hálózatnak részei a magterületek, az ökológiai folyosók és a pufferterületek. A magterületek olyan természetes vagy természetközeli területek, amelyek hosszú távon biztosítják a helyi élővilág fenntarthatóságát és számos védett vagy közösségi jelentőségű fajnak adnak otthont. A pufferterületek az adott tevékenységek negatív hatásait mérsékelik vagy elkerülik. Az ökológiai folyosó biztosítja a hálózati területek összeköttetését (INT-08). A mintaterületen számos területet találunk, ami az országos ökológiai hálózat része. Ilyen például a lakott területtől délre található vizenyős területek, a Duna teljes területe, Dunai-szigetek és a település keleten fekvő része, mint ökológiai magterület (TAK 2017).

7.2. Műemléki és helyi egyedi értékek

Esztergom történelmi múltjának köszönhetően kiemelkedő módon bővelkedik műemléki, helyi egyedi értékekkel, illetve olyan területekkel, amelyek rendkívüli fontosságúak történelmi hátterük vagy földrajzi elhelyezkedésük miatt.

14. ábra: Műemléki védelem alatt álló Gróf-ház.
(forrás: saját kép, 2024)

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) által nyilvántartott jelenlegi internetes műemlékadatbázis alapján Esztergom területén műemléki védelem alatt 115 db objektum áll (14. ábra). Ezekből 111 db építmény, 3 db rom. (INT-09) Helyszínelég megfigyelhető, hogy ezek jelentős része a lakott területi részekén belül, leginkább a Királyi városra és Vízivárosra összpontosul

(1.sz tervlap). Egy darab műemléki védelem alatt álló terület van nyilvántartásban, ami a történelmi városmag műemléki jelentőségű területe (Berényi Zsigmond u., Szent István tér, Dobozy u., Széchenyi tér stb.) (INT-09).

Esztergom város területén a Településképi Arculati Kézikönyv az Esztergom Város Önkormányzata által, az építészeti értékvédelem érdekében kiadott rendeletek alapján megállapította, hogy összesen 359 helyi egyedi építészeit érték található. Az értékek közül 211 darabot vontak helyi védelem alá és 148 darabot javasoltak helyi védelemre. A helyi védelemre javaslótokból 3 darabot ezen felül még országos védelembe helyezésre is javasoltak (TAK 2017).

8. Esztergomi archív fotók elemzése

8.1. Elemzési módszerek

A következő fejezetben az Esztergomhoz köthető archív fotók gyűjteményét különböző vizsgálati módszereken keresztül fogom értékelni (15. ábra). A következő fejezetekben a képek keletkezési idejét, helyét és tartalmát elemezni fogom. A fotókat elemzésemben úgy fogom kezelni, mint megörökítésre szánt, **látványbeli preferenciát** jelölő eszközöket. A több fotószám nagyobb preferenciát mutat, azaz az adott látvány **kollektív kötődést** alakított ki a képek készítői között. A dolgozat elején meghatározott fogalmak szerint (Ld. 2. fejezet) tehát, bizonyos látható fizikai jellemzők, **egyedi településkaraktert** és a terület **tájidentitását** fogják meghatározni a legsűrűbben fotózott látványok jellege és elhelyezkedése alapján. A történelmi visszatekintés segítségével feltárom azokat az indokokat, amelyek az idő során indokolják a fotók készítési helyének preferencia szerinti változását.

I. Időbeli eloszlás

Első lépésben a fotókat keletkezési idejük alapján csoportosítom. A csoportokat olyan időbeli korszakok mentén tűztem ki, amely Esztergom városát tekintve hatással volt a város szerkezetére és társadalmi helyzetére. Ezáltal négy kategóriát határoztam meg.

- 1900-as évek eleje
- I.világháború – II. világháború kezdete
- II. világháború – Kádár-korszak kezdete
- Kádár-korszak

II. Kedvelt helyszínek

Következő elemzési módszer a különböző korok kedvelt látványelemeinek és helyszíneinek feltárása az identitásalkotás érdekében. A fényképek helyszínét meghatározom, amelyeket térképen jelölök pontok elhelyezésével az egyértelmű értelmezés érdekében. Azok a helyszínek, ahol a pontok sűrűsödnek, a gyakrabban fotózott területeket jelzik minden időbeli kategóriában. Ha egy helyszínen magas a fotók sűrűsége, az arra utal, hogy az adott helyszín látványában kedvelt és értékes volt, valamint az emberek számára fontos volt megörökíteni. Ez a módszer tehát szemlélteti, hogy a városban akkoriban élő, illetve idelátogató emberek számára mely területek voltak kedveltek és identitásformálóak. Az egyes korszakok elemzését követően összevetésre kerülnek a csoportok, amelyek alapján az időben változott preferencia és a történelmi változások hatása is kiderül.

III. Identitásalkotó városrészek

Az elemzés során fontos azt is megállapítani, hogy a készített képek mely városrészekre összpontosulnak. Amennyiben azonosítjuk azokat a városrészeket, ahol a legtöbb felvétel készült, alkalom adódik a területek közös és egyedi tulajdonságainak meghatározására. Ezáltal olyan következtetéseket lehet levonni, amelyek megmutatják, milyen területek keltettek fel érdeklődést és milyen esztétikai, illetve mi jellemzi ezen területek **településkarakterét**. Az elemzés során a három legtöbb fotóval rendelkező városrészt részletesebben elemzem majd egyenként, ezt követően meghatározom közös tulajdonságaikat is.

A városrészek térképes lehatárolásához az Ister-Granum Minerva, Esztergom közigazgatási területét ábrázoló térinformatikai rendszer történelmi városrészek fóliáját használtam alapul. Az általam készített fóliát még kiegészítettem az Ipari park területével, amelyet a Dobogókői út és a környező gyepterület mentén határoltam le. Mivel összesen 37 városrészt határoztam

meg, két csoportra bontottam. A legrégebben kialakult és igen sűrűn beépített 9 városrészből alakítottam ki a „városmag” kategóriát, a további városrészeket és városon kívüli területeket a „külsőterület” kategóriába soroltam.

A városmagba tartozó városrészek:

- Várnegyed
- Víziváros
- Szenttamás
- Királyi város
- Prímás-sziget
- Szentanna
- Libád
- Örmény
- Hévíz

IV. Tartalmi eloszlás

A kedvelt helyszínek megállapítása után a kedvelt látvány jellege és tartalma szerint kategorizálom az archív fotókat. Három kategóriát alakítottam ki tartalom alapján:

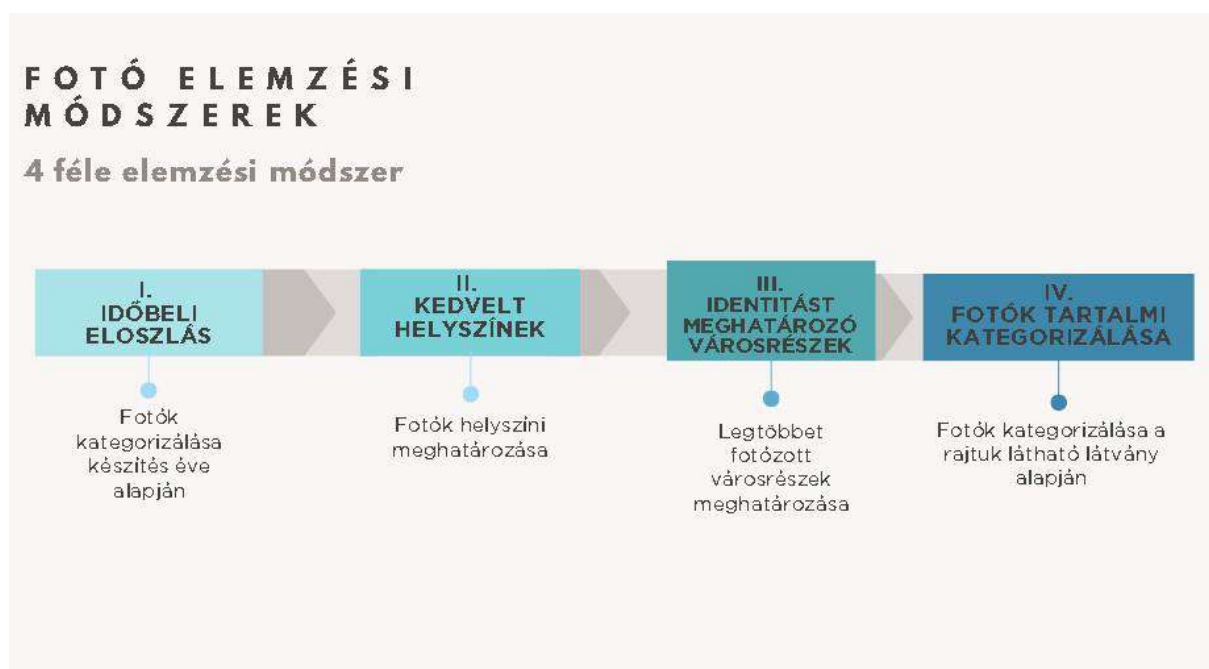
- városi látvány
- természeti látvány
- esemény

Minden kép a vizsgálat után egy-egy kategóriába kerül az alapján, hogy mit ábrázol. A fotók kategorizálása saját megfigyelésem és szakmai véleményem alapján történik. Az elemzés során a kategóriákat a következő, megfigyelt tényezők alapján sorolom be:

- városi látvány: épületek, utcák, épített elemek túlsúlya a képen
- természeti látvány: növényborítás, hegyek, víz, vízpart túlsúlya a képen (ember által művelt termelői területek is ide tartoznak, mivel növényborítással rendelkeznek)
- esemény: embertömeg, emberek nagy számban a képen.

A szintézis eredményeként megtudhatjuk, hogy tartalmilag miket tekintettek a fotók elkészítői megörökítendő látványtípusnak.

Az elemzett archív fotók korok szerint kategorizálva és a teljes lista online elérhetőek az alábbi linken:https://drive.google.com/drive/folders/1XOITyGUNSjsabaguDEbGEIb2AXQu-U_2?usp=drive_link

15. ábra: Fotók elemzésének lépései. (forrás: saját ábra)

8.2. Fotók forrása

Esztergom egy rendkívül hosszú és gazdag történelemmel rendelkező város, amelynek múltja messzire nyúlik vissza. Az előző fejezetekben már részletesen ismertettem ennek a történelmi városnak a jelentőségét és fejlődését, kezdve a római időktől egészen a modern korig (ld. 5. fejezet). Az, hogy Esztergom ilyen hosszú múltra tekint vissza, különleges és értékes kulturális örökséget hagyott hátra, amely a mai napig meghatározza a város arculatát és identitását. Esztergom jelentőségét nem csupán történelmi eseményei és szerepe határozza meg, hanem az is, hogy számos vizuális dokumentum is fennmaradt, amely végig követte a város fejlődését. Művészeti alkotás, metszet, ábrázolás és amivel a szakdolgozat foglalkozik: archív fotók ezrei. A fotókat egy olyan forrásból szerettem volna meríteni, ami ezt a nagy mennyiségű adathalmazt egy kisebb és könnyebben kezelhető mennyiségre csökkenti le. Fontos volt az elemzéshez felhasznált fotóknál, hogy torzítás-és befolyásolás mentes elemekből álljon. A kutatási elemek ne válogatottak legyenek, hanem egy véletlenszerű adathalmaz álljon rendelkezésemre. A vizsgálat eredményességéhez az is szempont volt, hogy az adatbázis képei minél nagyobb

mértékben származzanak közösségi forrásból. Ne legyen preferencia a képek művészi értékét, témáját tekintve, hanem mindennapi benyomást tükrözhessenek.

A szakdolgozat során felhasznált és elemzett fotók forrásaként ezért választottam a Fortepan oldalát. A Fortepan egy magyarországi online fotóarchívum, amely szabadon hozzáférhető történelmi témájú fényképeket tartalmaz. Az archívum célja, hogy bemutassa Magyarország 20. századi történelmét és mindennapi életét. A gyűjteményben található képeket különböző forrásokból gyűjtik össze, beleértve magánszemélyeket, családi albumokat és intézményeket.

A szakdolgozat célját tekintve több egyedi tulajdonsággal rendelkezik ez a fotóarchívum, amely alkalmassá tette az elemzésre.

Bár a Fortepan is egy folyamatosan bővülő archívum, nem olyan gyors iramban bővül (szinte óráról órára), mint egy archív fotó témával rendelkező közösségi oldal. Az archívumban szereplő képek száma kezelhetőbb és meghatározott. Az előbbiekhöz hozzájárul az is, hogy a Fortepan 1900-1990-ig terjedő intervallumba sorolja a képek készítési időszakát, ami egy határozott alapot ad a vizsgálati időszaknak. A fotókhoz pontos évszám, helyszín és a feltöltő adatai is szerepelnek az esetek többségében, ami az elemzési folyamatokat nagy mértékben leegyszerűsíti. Az archívum nagy mértékben egyének és családok által adományozott fényképekből áll. Ez a közösségi gyűjtés lehetővé teszi, hogy a gyűjtemény rendkívül sokszínű és átfogó legyen, tükrözve a társadalom különböző rétegeit és időszakait. Ez a tulajdonság hozzájárul ahhoz is, hogy a gyűjtemény tematikailag rendkívül gazdag legyen. Nem kifejezetten csak a fotóművészeti alkotásokat, híres fotósok munkáit vagy esetleg politikai, hadi vagy egyéb tematikát foglal magába, hanem történelmi, építészeti, kulturális eseményeket és ami a legfontosabb mindennapi életképeket is.

8.3. Elemzett archív gyűjtemény

A szakdolgozathoz a Fortepan alapján állítottam össze egy saját képarchívumot és meghatározott szabályok szerint készítettem egy minél sokszínűbb, de a témához effektíven használható adathalmazt. Az eredeti Fortepan adatbázisból az „Esztergom” keresőszóval kiadott képeket használtam fel. Ez a szakdolgozat készítése alatt (2023-2024) kb. 771 darab képet jelentett 1900-tól 1990-ig bezárólag. Az adatbázisból kiválogattam azokat az elemeket, amelyek csak írott forrásokról készült fotók voltak (levelek, újságcikkek, szórólapok, szerződések), azokat az elemeket, amelyek a fotón kívül más vizuális technikával ábrázolták a várost (metszetek, rajzolt képeslapok, térképek), illetve azokat az elemeket, amelyek stúdióban készült fotográfiák voltak (portrék). Olyan fényképek sem kerültek elemzésre, amelyek

beltéren készültek, mivel nem nyújtanak kapcsolatot a várossal, illetve olyan képek, amelyek teljesen emberközpontúak voltak, oly módon, hogy a helyszínt nem lehetett megállapítani és még a fénykép leírásában sem szerepelt.

Az alábbi szabályok mentén megszűrt képgyűjtemény 567 db elemet tartalmaz és a képek keletkezési ideje 1900-tól 1986-ig terjed.

8.4. Időbeli eloszlás

Az 567 elemből álló fotógyűjteményt a keletkezési idejükre tekintettel kategorizáltam. A kategóriák meghatározásában a magyarországi történelem jelentős eseményeit, időszakait vettem alapul, melyek szintén jelentősek voltak a város életében. 4 db kategóriát jelöltem ki:

- 1900-as évek eleje (1900-1913)
- I. világháború – II. világháború kezdete (1914-1940)
- II. világháború – Kádár-korszak (1941-1955)
- Kádár-korszak (1956-1986)

1. 1900-as évek eleje

Az első kategória 1900-tól, azaz a Fortepanon elérhető legkorábbi évszámtól kezdve az I. világháborúig tartó időszakot teszi ki. Az utolsó évszám ebben a kategóriában 1913, mivel 1914-től Magyarország (akkoriban Osztrák-Magyar Monarchia) már hivatalosan belépett az I. világháborúba. Ennek a kornak sajátossága, hogy ebben az időszakban kezdtek piacra kerülni a műtermen kívül is használható, kültéri fotózásra is alkalmas gépek. Mivel a közfotózási piac még csak kiépülőben volt, ebben a kategóriában összesen csak 14 db kép található (Ld 3.1. fejezet).

2. I. Világháború – II. Világháború kezdete

A második kategória az I. világháborútól kezdődő időszakot foglalja magában (1914-től) egészen Magyarország II. világháborúba való beszállásáig (1941). Ahogyan a fotográfia történelmével foglalkozó fejezetben is megemlítésre került, az I. világháború nagy műszaki fejlesztéseket hozott az egyszerűen használható fényképezőgépek terén, ennek köszönhető, hogy ebben a kategóriában összesen 137 db elem van (Ld 3.1. fejezet).

3. II. Világháború – Kádár-korszak

A harmadik kategória a II. világháború magyarországi kezdetétől egészen a Magyar Népköztársaság megalakulásáig (Kádár-korszak). Ennek a kategóriának az időintervalluma 1941-1955-ig tartott és összesen 95 db fotót sikerült ebben az időszakban elhelyezni.

4. Kádár-korszak

Az utolsó, azaz a negyedik kategória a Kádár-korszak idejét foglalja magában egészen az utolsó képig (1956-1986). Ebben a kategóriában összesen 321 képet lehetett elhelyezni, ezzel együtt ez a kategória rendelkezik a legnagyobb elemszámmal. Ebben az időszakban, amellett, hogy az amatőr fotósok is jócskán hozzájárultak a képek szaporításához számának szaporításában, a békeidőszaknak és a technológiai fejlettségnek tudható be az igen nagy elemszám.

8.3. Kedvelt helyszínek

A gyűjteményben található fényképeket pontthalmazok létrehozásával helyeztem el a térképen, hogy a fényképeken látható helyszínek földrajzi értelemben is könnyebben értelmezhetőek legyenek. A pontthalmazok szervezéséhez az előző fejezetben részletezett történelmi korszakokat használtam, így a képeket időbeli szempontok szerint is csoportosítottam. Az így létrejött pontthalmazokból egy hőtérkép készült, amely vizuálisan ábrázolja, hogy az egyes korszakokban mely városi helyszínek voltak gyakrabban fényképezettek. Ez a hőtérkép nemcsak azt szemlélteti, hogy egy adott korszakban mely területek voltak népszerűbbek a fotósok körében, hanem azt is, hogy mely helyszíneket tartották érdemesnek a megörökítésre. Ennek a térképes megjelenítésnek köszönhetően átfogó képet kapunk arról, hogy a különböző időszakokban mely városi helyszínek voltak a legkedveltebbek és legfontosabbak.

8.3.1. Korok kedvelt helyszínei

1. 1900-as évek eleje

Az 1900-1913-ig tartó kategóriában a 14 fotó Esztergom sűrűbben lakott részén, a belvárosban helyezhetők el. A helyszín, ahol a legtöbb kép sűrűsödik, az a Bazilika és környéke, illetve a Víziváros. Található még kép a Bazilikától nem messze található Dobozi utca mentén (16.

ábra), emellett a Széchenyi téren és a Mária Valéria híd környékén. A kategóriában

16. ábra: Dobozi Mihály utca, 1900. (forrás: Fortepan.hu).

meglehetősen kevés olyan terület lett megörökítve, amely beépített környezeten kívüli területen helyezkedik el. Ebben az időszakban a fényképészet még nem volt annyira a nagyközönség által elterjed technika, ezért az I. Világháború előtt csak kevés forrásunk van, amely azt jelenti, hogy egy fénykép nagyobb jelentőséggel bír ennek a kornak hőtérképén, mint az ezt követő kategóriákban (2.sz. tervlap).

2. I. világháború – II. világháború kezdete

Ebben a kategóriában már jóval több elem (137 db) áll rendelkezésre, mivel, ahogy a fotográfia történelmében már láthattuk, a háború rengeteg technikai fejlődést segített elő, köztük a fotográfia eszközeit is (ld. 3.fejezet). Itt már biztonsággal állíthatjuk, hogy nagyobb számban hobbi- és amatőr fotósok is hozzátettek a gyűjteményhez. Itt észrevehető, hogy még mindig a legnagyobb arányban a belvárosra, azon belül is a Bazilika és környékére, a Mária Valéria hídra, Loyolai Szent Ignác templomra és Szent István uszodára fókuszálnak a képek ebben a korban. Viszont az is látható, hogy már nem kizárólag a Bazilika környékéről és a belvárosról készültek képek, hanem távolabbi helyszínekről és természetközeli helyekről is, mint például a Pilisszentlélek közelében megtalálható Völgy-hídról (17. ábra). Az egyszerűbb fotózási lehetőség a lencsevégre kapott helyszíneket is jobban elszórta Esztergom területén (2.sz. tervlap).

17. ábra: Pilisszentléleki Völgy-híd, 1939. (forrás: Fortepan.hu).

3. II. Világháború – Kádár-korszak kezdete

A II. világháború és a Kádár-korszak között szintén elmondható, hogy még mindig a belvárosi területeken alakult ki egy sűrűsödési csomópont. Ebben az időszakban a belváros legfotózottabb helyszínei továbbra is a Bazilika és környéke, a Loyolai Szent Ignác templom volt, viszont az Erzsébet park is feltűnik több fényképen. Több fotón szerepel a Dunapart és a

18. ábra: Esztergom_Kertvárosban található katonai tábor, 1942. (forrás: Fortepan.hu).

Duna is, leginkább a belvárost határoló szakaszán. A már eddig megszokott belvárosi csomópont mellett kiemelkedik, egy Esztergom-Kertvárosban található terület a II. Világháború idejéről, ahol katonai gyakorlatokat folytattak és harckocsikat tároltak (18. ábra). Az előző két kategóriában ez a helyszín jóval kisebb hangsúlyt kapott, mint ebben az

időszakban. Ezt a változást a háborús időszak és a technikai eszközök további fejlődése magyarázza (3.sz. tervlap).

4. Kádár-korszak

Az utolsó, egyben legtöbb elemet tartalmazó időszakban töretlenül folytatódik a vizsgált fényképek összpontosulása a belvárosi területekre. A kategória sajátossága a megörökített helyszínek mintájában figyelhető meg a belvároson belül. A korábbi időszakoktól eltérően olyan területek is hangsúlyba kerültek, amelyek nem rendelkeznek monumentális jelentőséggel, a képek jobban el vannak szórva az átlagos lakóterületek utcáin, mint például a Kossuth Lajos utca. A főutcák adtak helyszínt a Kádár-korszakra jellemző hatalmas felvonulásoknak, melyeket korabeli jelentőségük miatt megörökítettek (19. ábra). Több fénykép örökíti meg a mindennapi élet helyszíneit és eseményeit. A városon kívül

19. ábra: Máhus 1. felvonulás a Kossuth Lajos utcán, 1974. (forrás: Fortepan.hu).

jelentősebb terület a Dunai szénrakodó és környéke, amely korábbi időszakokhoz képest ipari jelentősége miatt szintén hangsúlyt kapott (3.sz. tervlap).

8.3.2. Korok összehasonlítása

Mint már az említésre került, a fotózási eszközök modernizálásával nagyobb hozzáférést kapott az átlagember is a fényképezéshez, ezért tapasztalható az I. kategória (1900-as évek eleje) és a II. kategória (I. Világháború – II. Világháború kezdete) között nagymértékű helyszíni változatosság. Az viszont általánosan igaz, hogy ha a helyszínek kedveltségét összehasonlítjuk minden korban, egyértelműen látszódik, hogy a Várhegy és a Víziváros környéke, leginkább a Bazilika, Prímás palota és a Loyolai Szent Ignác templom a legkedveltebb. Az I. világháború időszakától kezdve megjelennek olyan helyszínek is, melyek a városmagon kívül és a Duna partjától távolabb helyezkednek el. A II. világháború elejéig a Mária Valéria híd egy arányaiban meghatározó látvány volt, viszont a II.-világháborútól a Kádár-korszakot bezárólag kevesebb kép készült a helyszínről. Ennek feltehető történelmi oka, hogy a Mária Valéria vashídat a II. világháború idején felrobbantották, így az már nem nyújtott esztétikus látványt. Az I. Világháború és a két háború közötti időszakban a Szent István strandfürdő kiemelkedően népszerű helyszín volt, mely az azt követő időszakokról már nem mondható el. A II. és III. kategóriában megfigyelhető az Esztergom-kertváros közelében található lakott területen kívüli katonai gyakorlópálya - leginkább a II. világháború idején - egy sűrűn rögzített terület volt. A Kádár-korszak idején a belvárosi sűrűsödés az előbbiekhöz képest kicsit máshogy jellemezhető. Ugyan továbbra is a legnagyobb hangsúlyban a Bazilika áll, a belvárosban több olyan helyszín is megörökítésre került, amely sokkal hétköznapiabb látványelemeket tartalmaz. Ennek legfőbb oka a korábbi időszakban létesülő építkezések a város különböző területein, emellett az időszakhoz tartozó nagyszabású felvonulások.

Az elemzés megmutatta, hogy a vizsgált időszakok között voltak különbségek a helyszínek rögzítését illetően, melyeknek szorosan összefüggöttek a történelmi eseményekkel. Ennek ellenére minden korban egyhangúan a **Várhegy és környéke, belvárosi területek** maradtak fókuszban.

8.4. Identitást meghatározó városrészek

Az Esztergomban készített fotók környezeti vizsgálatához és a sűrűbben fotózott helyszínek pontos meghatározásához elengedhetetlen volt a városrészek azonosítása. Ennek érdekében a várost két alapvető kategóriára osztottam: városmag és külterület. A városrészek térképes lehatárolását az Esztergomi Önkormányzat által ajánlott Minerva térinformatikai rendszer segítségével végeztem. E rendszerben különösen a történelmi városrészek fóliáját használtam,

amelyet kiegészítettem az ipari park területi lehatárolásával, mivel ezt a réteg eredetileg nem tartalmazta.

Városmag kategóriába soroltam azokat a városrészeket, amelyek már a város születése óta szinte folyamatos beépítettséggel rendelkeztek (1.sz. tervlap) és jelenleg a legsűrűbben lakott területek, ahol a meghatározó terek és intézmények találhatóak.

A városmagot alkotó 9 városrész:

- Prímás-sziget
- Hévíz
- Víziváros
- Szenttamás
- Várnegyed
- Királyi város
- Libád
- Örmény
- Szentanna

A városmagon kívül elhelyezkedő területek a külterületi kategóriába sorolandók. Ezek a területek a település maradék 28 db városrészéből és a beépítetlen területekből állnak.

8.4.1. Városmag

A városmagot alkotó 9 városrész a vizsgált 567 fotográfia túlnyomó többségét, pontosabban 407 db fotó készítési helyét foglalja magában (21. ábra). A legtöbb képpel rendelkező városrész a Víziváros, amely összesen 107 db fotó helyszínéül szolgált, ezt követi a Várnegyed (89 db) és a Királyi város (81 db). A városmagban készült képek második fele leginkább a Hévíz (46 db) és a Prímás-sziget (43 db) városrészeire koncentrálódik. A megmaradt elemszám Szenttamás, Szentanna és Örmény városrészen oszlik el, Libádon pedig egy elem sem került megörökítésre (3. melléklet).

A három legsűrűbben fotózott városmagban elhelyezkedő városrészeiről elmondható, hogy ezek a város szinte legrégebben beépített területei. Történelmük az államalapításig, sőt, feltehetőleg még régebbi korszakokig is visszanyúlik.

Víziváros

A Víziváros városrész legfőbb jellegzetességeihez tartozik, hogy felette magasodig a Várhegy, ahol az esztergomi Bazilikától és esztergomi Várról tisztán belátható a terület. A Dunával határolt városrész szerkezetére igaz, hogy a középkori városfalak egykori vonalait követte,

20. ábra: Vízivárosi látkép a Várhegyről. (forrás: Fortepan.hu).

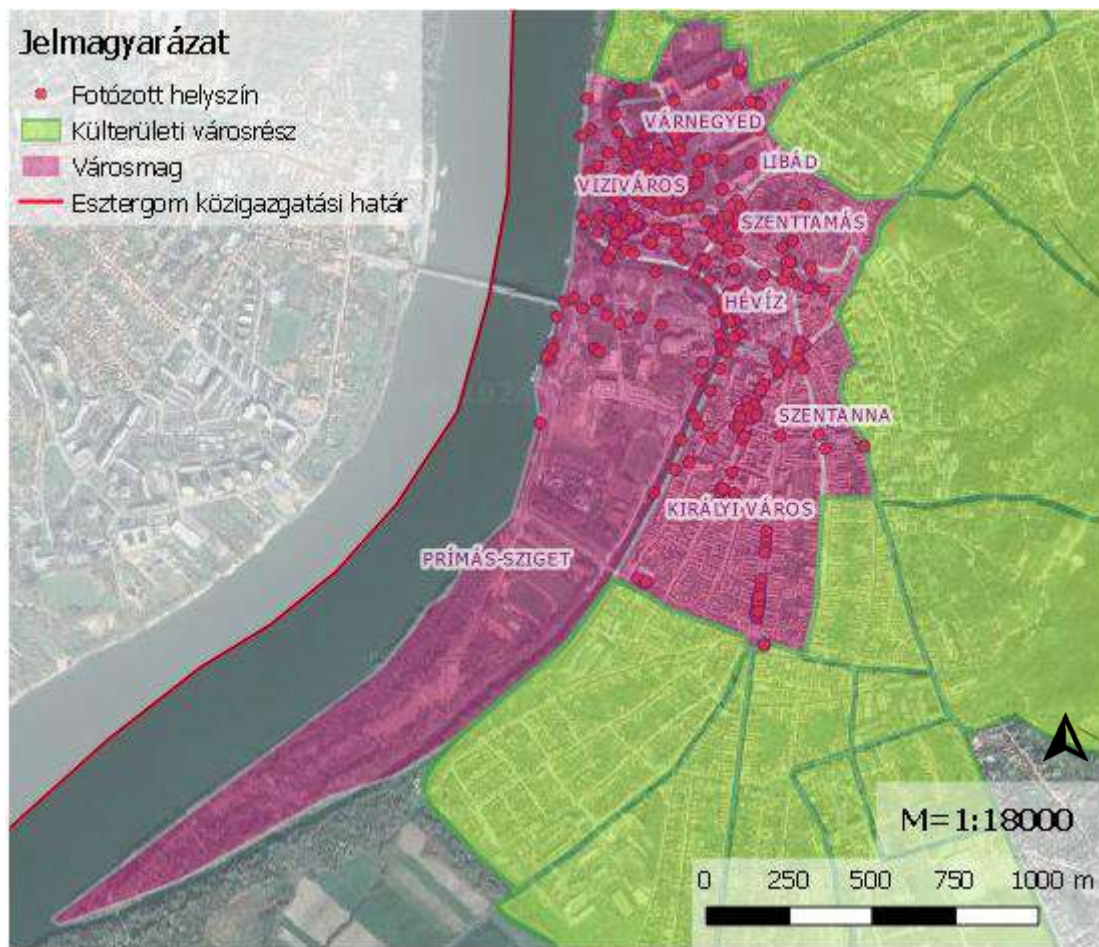
ezzel együtt jellemző rá a szűk és kanyargós utcai alaprajz (20. ábra) (Ambrus et al., 2018). A terület egyediségéhez hozzátartozik a 18. századi díszes és monumentális barokk stílusú kialakítás, melyről már szó esett a történelmi visszatekintésben (Ld. 5.4. fejezet). Az itt található egyedi épülethomlokzatok zárt soros beépítésűek és jelentős részük műemléki védelem alatt áll (TAK 2017).

Várnegyed

A várnegyed területén helyezkedik el a Várhegy, amelyen maga az Bazilika és az esztergomi Vár található. A többi városrész fölé magasodva igen meghatározó pontot képez a településen belül, és rálátást biztosít a település többi részére. Az itt található monumentális épületek adják Esztergom történelmi eszenciáját.

Királyi város

A Királyi városrész Esztergom egyik legrégebben lakott területe, amely az államalapítás óta fontos központi szerepet tölt be. Jelenleg is itt találhatóak a közigazgatási szempontból meghatározó épületek, és a városrészen belül található a Széchenyi tér, amely régóta központi térként funkcionál. A 18. század ebben a városrészben is jelentős lenyomatot hagyott, mivel a téren és környékén látható jellegzetes barokk homlokzatú épületek ebben az időszakban születtek (Ld. 5.4. fejezet). A Királyi városrész fontos szerepet játszik a város történelmi és kulturális örökségében.

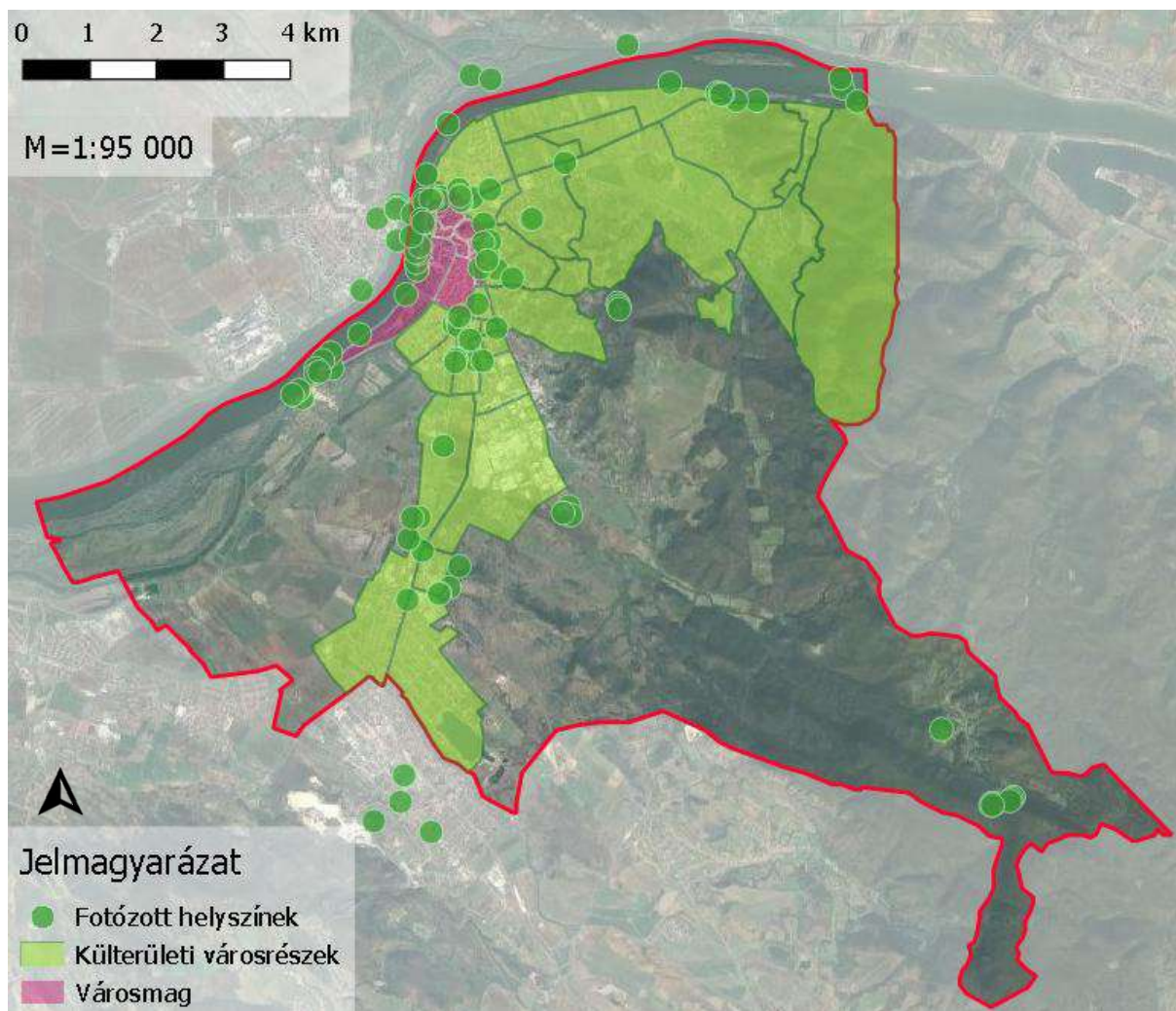

21. ábra: Városmagban készített fotók helyszínei. (forrás: saját ábra, Google Sattelite).

8.4.2. Külterület

A maradék 160 fotó a külterületi részekről készült (3. melléklet). A külterületi részek magukban foglalják azokat a városrészeket, amelyek fokozatosan épültek hozzá az idő során az eredeti városmaghoz, azokat a területeket, amelyek nincsenek nagy mértékben beépítve, illetve a Dunán találhatóak és nem szárazföldön (22. ábra).

Ezekről a városrészekről igen csekély mennyiségű fotó készült, gyakran nem érik el a két számjegyű értéket. A legtöbb elem olyan helyen található, amely közvetlen a városmagot alkotó városrészeket határolja, és a térképen látható, hogy jelentős mennyiségű elem található a Prímás szigetet és a Vizivárost határoló dunai szakaszon.

22. ábra: Külterületen készített képek helyszínei. (forrás: saját ábra, Google Satellite).

A városrészek és az a fotózott látványok helyszínéről egyértelműen elmondható, hogy a fotózás szempontjából legkedveltebb részek a városmagot alkotó központi városrészekben helyezkednek el. Azon belül is leginkább a Vízivárosra, Várnegyedre és a Királyi városrészre fókuszálódnak, amelyek Esztergom várost történelme során a leghosszabb ideje már lakott, illetve beépített területek voltak. Ezeken a területeken egyértelműen megfigyelhető a történelmi korok rétegződése, kialakításuk és az épületek kialakítása szempontjából. Fontos még megemlíteni, hogy ezeken a területeken a 18. század során olyan építkezések mentek végbe, amelyek a mai napig is jelentős látványbeli jelentőséggel bírnak. A Víziváros esetén pedig kiemelkedő jelentőséggel bír a Duna jelenléte és látványa.

8.5. Archív fotók tartalmi kategorizálása

A felhasznált fotók nemcsak a helyszínek, hanem tartalmuk szempontjából is fontos információt hordoznak. A dolgozatomban a fotókon megjelenő látványt úgy értelmezem, mint a városban élő, oda látogató, illetve időt töltő emberek látványbeli preferenciáinak lenyomatát. Ezen látványbeli választások, amelyeket a képek mutatnak, tükrözik az adott korszak városi és településbeli identitását.

Az egyes időszakokra jellemző vizuális elemek révén a fotók betekintést nyújtanak abba, hogy az adott kor emberei milyen típusú látványt tartottak vonzónak, mely látvány volt számukra meghatározó. Ennek következtében a fotók tartalmát az emberek településről alkotott képének és preferenciáinak lenyomataként kezeltem. Ez a megközelítés hozzájárul ahhoz, hogy ne csak egyszerűen egy adott időszak városképe vagy a tájat lássuk a fotókon, hanem megértsük azokat az identitásbeli sajátosságokat is, amelyek a városi életet formálták, és amelyeket az adott korban az emberek identitásalkotónak éreztek.

A dolgozatomban a fotók tartalmi elemzése során három vizuális kategóriát határoztam meg, amelyek alapján a képeket elemzem: **városi látvány**, **természeti látvány** és **esemény** (23. ábra). Ezen kategóriák meghatározásánál figyelembe vettem az egyes képeken domináló elemeket, mint például a növényzet, az épületek jelenléte, illetve az emberek szereplése és az eseményre utaló jelek. A kategorizálás során saját szakmai véleményemet alkalmaztam minden egyes elemmel kapcsolatban. Saját megítélés alapján határoztam meg a képekről, hogy melyik látványi kategóriának tesznek eleget.

Ha egy képen kiemelkedő mértékben szerepelt növényzet, akkor a **természeti látvány** kategóriába soroltam, míg az épületek jelenlétét **városi látványként** azonosítottam. Ha az emberek és az emberi tevékenységek hangsúlyosak voltak és erősen eseményre utaló cselekmény volt látható, **esemény** kategóriába soroltam. Ez a megközelítés lehetővé tette, hogy a fotók tartalmi elemzését intuitív módon, saját szakmai véleményem alapján végezzem el. Ez

hűen tükrözi a képek által keltett benyomásokat. Ezt a kategorizálási rendszert a korábban meghatározott időbeli kategóriákra alkalmaztam.

23. ábra: Példa városi látványra (bal felül), természeti látványra (jobb felül) és eseményre (alul).
(forrás: Fortepan.hu).

1900-as évek eleje

A legrégebbi időszakra visszanyúló és a legkevesebb elemszámmal rendelkező kategória, mindössze 14 elemet tartalmaz. A képek vizsgálata után kijelenthető, hogy 13 elem városi látványként értelmezhető, míg 1 db az esemény kategóriába sorolható. Természeti látvány ebben a kategóriában egyáltalán nem található. Továbbá fontos figyelembe venni, hogy a fényképezési lehetőségek ebben az időszakban technikai fejlettség hiányában korlátozottak voltak (Ld. 3.1.3. fejezet). Így ennél a kategóriánál jól látható a városi látvány dominanciája és a természeti elemek teljes hiánya, amely részben a kor technikai fejletlenségének tudható be, részben pedig mutatja azt is, hogy a limitált lehetőségek mellett az emberek az épített elemek és városi látványok megörökítésének adtak nagyobb hangsúlyt, nem pedig eseményeknek, illetve természeti látványoknak. Az adatokat százalékos arányokra lefordítva a városi látvány a képek 93%-át teszi ki, amíg az események mindössze csak az adatok 7,14%-át (4. melléklet).

I. világháború – II. világháború kezdete

A második kategória összesen 137db eleméből 104 db-ról volt megállapítható, hogy városi látványt, 26 db-ról, hogy természeti látványt ábrázol és a legkevesebb az eseményt ábrázoló kategóriából volt, mely mindössze csupán 7 elemről volt megállapítható. Ebben a kategóriában is szintén túlnyomó a városi látványok megörökítése, viszont itt már nagyobb számban megjelenik a természeti látvány iránti érdeklődés és ez a két látványtípus nagy mértékben felülmúlja a harmadik, eseményekkel kapcsolatos látványok megörökítését. A kategóriai eloszlás százalékra fordítva a következő adatokat mutatja: városi látvány 76%, természeti látvány 19%, eseményt ábrázoló elem pedig 5% (4. melléklet). A százalékos adatok is bizonyítják, hogy a természeti látvány és esemény kategória nagyobb szerepet kap a fotókon, mint korábban. Az I. világháború utáni technikai újításoknak és a könnyebb hozzáférhetőségnek köszönhetően már nem csak épített elemek kerültek a képekre, hanem megörökítésre került a természeti környezet, illetve néhány fontosabb esemény is.

II. világháború – Kádár-korszak

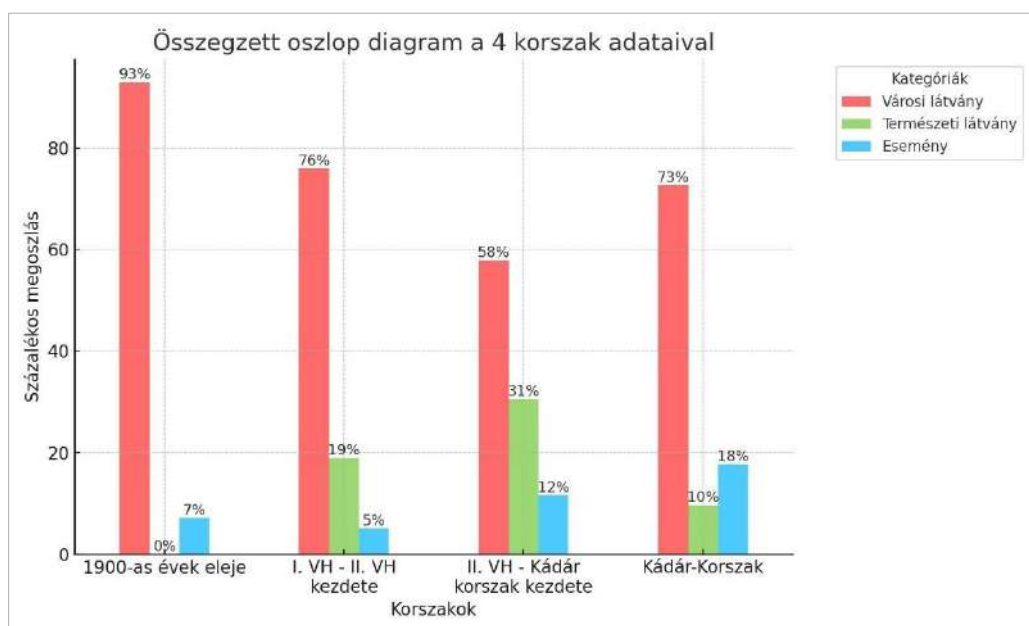
A II. világháborús időszaktól kezdődően egészen a Kádár-korszak kezdetével bezáruló kategóriában 95 elem került vizsgálatra. Az általam elhelyezett képek közül 55 elem került a városi látvány kategóriába, 29 elemről állapítottam meg, hogy természeti környezetet ábrázol és 11 db vizsgált fotóról lehetett megállapítani, hogy valamilyen jellegű eseményre fókuszál. Megállapítható a 3. időbeli kategóriában tehát, hogy ugyan a városi látvány még továbbra is a legnagyobb jelentőséget kapta, arányaiban nagyobb hangsúlyt kapott a természeti látvány és az események megörökítése is, mint az ezt megelőző két kategóriában. Ha százalékra fordítjuk a kategória elemeit, az előző korszakokhoz képest az eloszlás a három kategória között változatosabb. Ugyan a városi látvány még mindig az elemek több mint felét teszi ki (58%), a természeti látvány (31%) és esemény (12%) már jóval többször lett megörökítve (4. melléklet).

Kádár-korszak

A legnagyobb elemszámú, összesen 321 elemmel rendelkező kategóriában összesen 233 darab képet minősítettem városi látványnak, 31 elem volt természeti látvány és 57 elemen volt egyértelműen kivehető valamilyen jellegű esemény megjelenése. A képek kategóriai eloszlása százalékos kimutatásban: városi látvány 73%, természeti látvány 10%, esemény 17% (4. melléklet). Megállapítható, hogy ebben az időszakban is a városi látványok dominanciája egyértelmű, ugyanakkor észrevehető változás, hogy az események kategóriája az előző korszakokkal összehasonlítva magasabb arányban jelenik meg, sőt, a fotók számát tekintve

meghaladja a természeti látványok kategóriáját is. Ennek oka a korra jellemző, nagy volumenű ünnepi felvonulások, mint például május 1. a munka ünnepe, a katonai gyakorlatok és bemutatók, illetve dokumentált egyházi ünnepek.

A négy időbeli kategória elemzése során megfigyelhető, hogy a **városi látványok minden korszakban dominálnak** (24. ábra), azonban a természeti környezet és az események megjelenítése fokozatosan növekszik az idő előrehaladtával. Míg az 1900-as évek elején több technikai korlát miatt a városi képek szinte egyeduralkodók voltak a gyűjteményben, az I. és II. világháború közötti időszakban már nagyobb technikai szabadsággal együtt nagyobb arányban jelennek meg természeti látványok. A Kádár-korszakban az események ábrázolása jelentősen megnő, ami részben a kor politikai jelentőségű ünnepi eseményeinek és bemutatóinak köszönhető. A legfontosabb konklúzió, hogy a technikai fejlődés és a társadalmi változások közvetlenül befolyásolták a fotók tematikáját, helyszíneit. Ennek ellenére Esztergom tájidentitását továbbra is az épített környezet és a városi látvány határozta meg.

24. ábra: a 4 korszak látványbeli kategóriáinak eloszlása %-ban. (forrás: saját ábra, ChatGPT).

8.6. Konklúzió

Az elemzés során elvégzett négyféle módszer átfogó képet nyújt arról, hogy az archív fotókat milyen módon lehet használni, ha egy település identitását szeretnénk megállapítani. Az elemzések felfedték, hogy a történelmi események és a technikai fejlődés is befolyásoló tényező lehet a fotózási tendenciák változásában. Ennek ellenére mind a helyszíni

eredményeket tekintve, mind a képeken ábrázolt látványt nézve, minden időszakban ugyanazt a tendenciát mutatják. Bár kisebb eltérések az elemzett időszakok között voltak (pl.: az I. világháború – II. világháború kezdetét jelölő kategóriában csak 19%, volt a természeti látvány aránya, az ezt követő időszakban, ez 31%-ra emelkedett), de minden időszakban azok a helyszínek voltak megörökítve legtöbbször, amelyek Esztergom legrégebbi városrészein találhatóak (Víziváros, Várnegyed, Királyi város), beépített, városi látványt idéznek és többségük a 18. század illetve a reformkor idején kerültek barokk stílusban megépítésre, felújításra. Bár Esztergom rengeteg értékes természeti területtel és tájképi értékkel rendelkezik, a település identitása mégis az **épített környezetében, monumentalitásában, a korábbi építészeti stílusokat** (leginkább barokk) **idéző épületeiben** és századokra visszanyúló **történelmi múltjában rejlik**. Ezáltal kijelenthető, hogy az archív fotók alapján egyértelműen meg lehetett határozni egy településnek az identitását.

9. Javaslat: esztergomi látványséta

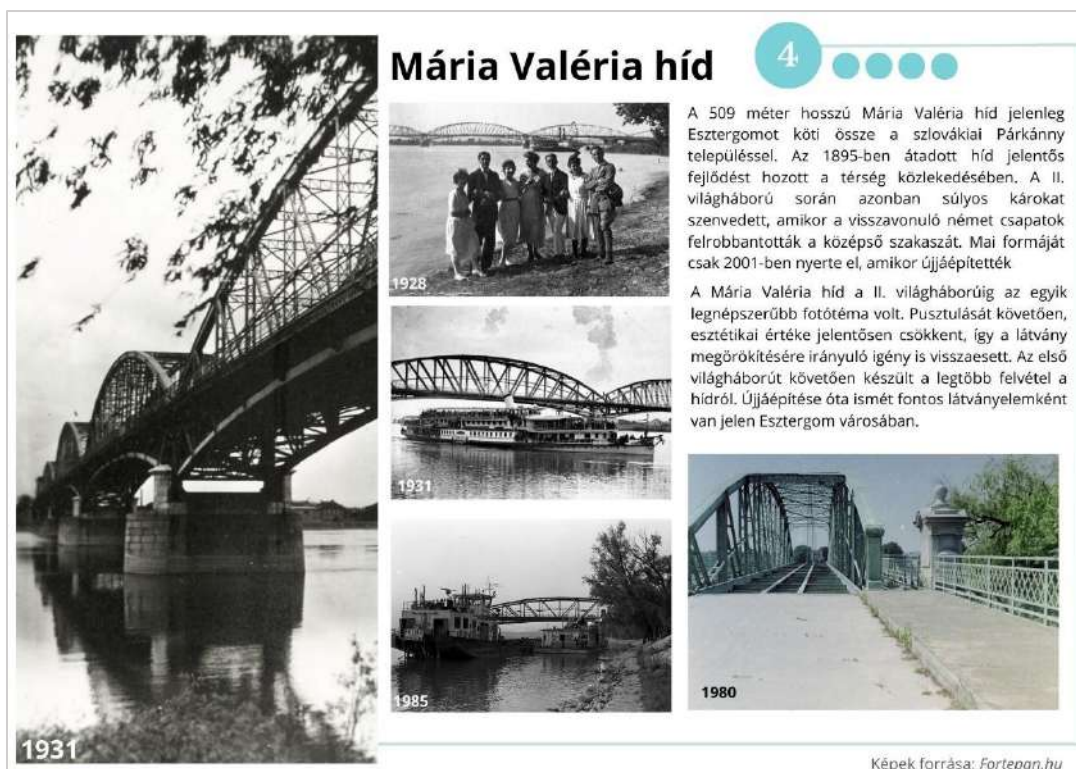
Szakdolgozatom során feltárt és bemutatott látványok és helyszínek alapján egy látványséta-útvonalat javasolok. A látványséta állomásainak kiválasztása során arra törekedtem, hogy olyan helyszínek és területek szerepeljenek az út során, amelyek az elemzett fotógyűjteményből sokszor megjelentek és általában több korban is rögzítve lettek. A látványséta célja, hogy az oda látogatók számára archív fotókon keresztül is bemutassa az éppen előttük szereplő helyszínt és ezzel egy újfajta rálátást biztosítson Esztergom településének identitásával kapcsolatban.

A látványséta állomásaihoz figyelembe vettem, hogy a látvány az általam meghatározott fotóvizsgálatokban többször szerepeljen és

25. ábra: Példa a javaslati információstáblákra. (forrás: greenbarnes.co.uk).

több korban is fotózva legyen. Emelett figyelembe vettem azt is, hogy olyan útvonalat lehessen tervezni, amely során a látogató a kiindulási pontra térjen vissza és ne kelljen visszafordulnia egy útvonalon sem. A séta során összesen 9 állomás helyszínét határoztam meg (1. táblázat). Az állomások a rendkívül sűrűn fotózott városmag területén, azon belül is a Várnegyed, Víziváros, Prímás-sziget, Királyi város és Hévíz városrészekben helyezkednek el. Az állomások

26. ábra: Példa az információs tábla tartalmára. (saját ábra).

helyszínén egy ismertető tábla kerül kihelyezésre (25. ábra), mely bemutatja az adott látványt különböző korokból készült archív felvételeken, emellett egy rövid ismertető szöveggel rendelkezne a látvány történetével, a látvány típusával és a látvány megjelenésével archív fotókon (26. ábra).

A gyalogos útvonal kiinduló- és végponja a Bazilika, mivel sok archív fénykép készült róla. Tömegközlekedéssel, gyalogosan és autóval is megközelíthető és az esztergomi turizmus központja. A 9 állomás bejárása megállási idővel együtt kb. 1 óra 40 perc.

Az 1. állomás helyszínén egy szélesebb, döntött tájékoztató tábla kerülne elhelyezésre. A tábla bal oldalán egy leírás lenne látható a látványséta tartalmáról, az út hosszáról, útvonaláról és idejéről. Itt megjelenne egy térképes ábrázolás az útvonalról is, úgy, mint az a 4.sz. tervlapon is látható. A tábla jobb oldalán az esztergomi Bazilikáról szerepelne egy rövid leírás, röviden történelméről és fotózottságáról.

A 2. állomást a Bazilikából levezető „Macskalépcsőn” keresztül lehet megközelíteni, amely egy kialakított lépcsősor a Várhegytől a Vízivárosig. Ez az állomás a Prímás palotát mutatja be, ahol rögzítettek (még monarchia idején) trónörökös látogatásokat is.

A 3. állomás a Prímás palotától nem messze található Loyolai Szent Ignác templom. Ugyan ez nincs messze az előző állomástól, legalább annyira fontos építmény fotózási szempontot

tekintve, mivel rengeteg kép készült a templomról, mind a Vízivárosból, mind a várfalról letekintve a Duna irányába.

A 4. állomás a templomtól a Mária Valéria híd esztergomi lábát mutatja meg. A város történelme során a hídnak fontos szerepe volt, mind a látványt tekintve, mind a közlekedés szempontjából. Ezért tehát nagyon nagy hátrányt jelentett, amikor a hidat felrobbantották, ezzel meggyengítve a közlekedési hálózatot (Ld. 5.7. fejezet). A felújított híd ezért a mai nap is jellegzetes látványt nyújt, emellett tagadhatatlan a város életében betöltött szerepe.

Az 5. állomás egy kicsit hosszabb sétával, az Aquasziget előtt elhaladva, a Széchenyi térre vezet, ahol a képek bemutatják, hogy a főter milyen fontos is volt egyrészt a városi események, másrészt a barokk stílusú homlokzatok és a reneszánsz korból származó házsorok miatt.

A 6. állomás a Széchenyi tér végén található két fontos helyszínt mutatja be a mindennapi életből. Itt fotórészletek lennének a Kossuth Lajos utcából, az ott tartott fontos Kádár-korszaki események miatt és hétköznapiakat idéző fotók a Rákóczi térről, amely jelentős mértékben változott, ha a mai látványt és az archív fotókat hasonlítjuk össze.

A 7. állomás A Rákóczi tértől elindulva a Bajcsy-Zsilinszky utcát mutatja, ahonnan tisztán látszódik a Vár déli várfala. Ezen a területen is rengeteg mindennapot tükröző fotó készült, leginkább a Kádár-korszak időszakából.

A 8. helyszín a Szent István fürdő, amely, leginkább a II. Világháború előtt egy jelentős turisztikai célpont volt.

A 9. megálló a Kis Duna sétány egy szakaszán található. A sétány egy részét végigjárva a látogatók találhatnak fotókat és információkat magáról a sétányról és összehasonlíthatják a végigjárt látvánnyal.

A körséta végén a látogatók visszajutnak a Bazilikához.

Állomás száma	Látvány	Megközelítési útszakasz hossza (km)	Megjegyzés
1.	Bazilika	0,61(9-es állomástól)	"Macskalépcső" korlátok és figyelmeztető táblák a meredek lépcsőnél
2.	Prímás Palota	0,39	
3.	Loyolai Szent Ignác templom	0,09	

4.	Mária Valéria híd	0,24	Burkolás, szélesebb gyalogos út biztonságos közlekedés a következő állomás felé
5.	Széchenyi tér	1,03	
6.	Kossuth Lajos utca/Rákóczi tér	0,18	
7.	Bajcsy Zsilinszky út	0,38	
8.	Szent István fürdő	0,17	
9.	Kis Duna sétány	0,21	

1.táblázat: A javaslati útvonal állomásai és az állomások távolsága.

10. Összefoglalás

Szakedolgozatomban az archív fotók identitásmeghatározó-és bemutató képességét vizsgáltam és elemztem. Véleményem szerint szakdolgozati témám azért releváns a tájépítészetben, mert, bár számos szakmai területen alkalmazzák az archív fotók elemzését, mint kutatási alapot, a táj- és városidentitás szempontjából teljes körű elemzésük még nem általánosan bevett módszer, ezáltal potenciáljukat sem ismerjük teljesen. Dolgozatom célja amellett, hogy mélyebb betekintést nyújtsak az archív fotózás szerepének egy hely identitásával kapcsolatban, ezzel együtt szülővárosomat, Esztergomot is egy másik szemszögből ismertessem meg és mutassam be identitását. Vizsgálati eredményeim segítségével egy látványséta útvonalat terveztem a vizsgálati területen, amely alternatív betekintést nyújt a város életébe archív lencséken keresztül.

A szakdolgozati célkitűzések eléréséhez a településkarakter és a tájidentitás fogalmát igyekeztem tisztázni. A dolgozatban a hely jellegzetességeire koncentráltam, amelyek látványbeli preferenciát és kollektív kötődést tudnak kialakítani. Ezt követően visszatekintettem a nemzetközi és a magyar fotográfia fontos fejlődési folyamataira és mozzanataira. A következő lépés a mintaterület, azaz Esztergom tájvizsgálata (pontosabban természeti adottságainak vizsgálata) és a település történelmének átható vizsgálata. A Település Arculati Kézikönyv és számos szakirodalom részletes elemzése után a település történelmét 8 fontosabb korszakra osztottam. Ez a 8 időszak a település arculatát formáló fontosabb eseményeket rögzíti a jelen korig bezárólag. Az archív fotó elemeket egy nyilvánosan,

felhasználók által formált weboldalról, a Fortepan.hu oldaláról állítottam össze, amelyből egy 567 db elemből álló archív fotógyűjtemény jött létre. A fotóarchívumot keletkezési idejük alapján osztottam 4 történelmi esemény által meghatározott kategóriába 1900-1986 (1900-as évek eleje, I. világháború-II. világháború eleje, II. világháború-Kádár-korszak és Kádár-korszak.). A képek helyszínét is meghatároztam. Végül a fényképeket látványbeli tartalom alapján három kategóriába soroltam (városi látvány, természeti látvány, esemény).

Elemzéseim eredményeként kiderült, hogy a legtöbb fénykép (összesen 321 db.) a Kádár-korszak idején készült, köszönhetően a technikai fejlődésnek. A legsűrűbben fotózott helyszínek Esztergom belvárosában összpontosulnak. Ha a városrészeket elemezzük, a legtöbb fotó a Víziváros (107 db), Várnegyed (89 db) és a Királyi város (81 db) városrészen belül készült, melyek Esztergom legrégebbi területeinek számítanak. A fotók látványbeli jellegét tekintve pedig elmondható, hogy mindegyik időszakban több, mint a fényképek fele készült városi látvány ábrázolásával. A sűrűn fotózott helyszínek, a városrészek jellege és a városi látványtípus túlnyomó jelenléte alapján meghatároztam, hogy Esztergom identitását az épített környezete és monumentális területek és épületek leginkább a 18. század és a reformkor idejének lenyomatai. Ezáltal célkitűzésemet elértem és megállapítottam, hogy az archív fotók segítségével egyértelműen meg tudtam határozni egy település identitását. Célokat elértem és kutatói kérdéseimet megválaszoltam.

Az elemzésem eredményeként, egy 9 állomásból álló látványséta körútvonalat terveztem Esztergom azon területein, amely a legsűrűbben fotózott látványok helyszínei voltak. Céloom, hogy Esztergom település identitását a jelenlegi látvány és az elmúlt idők archív fotóinak látványán keresztül bemutassam az ide látogatóknak és helyi lakosoknak egyaránt.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani konzulensemnek, dr. Valánszki Istvánnak, aki útmutatásával, támogatásával és szakértelmével segítette és motiválta munkámat és akihez bármikor bizalommal fordulhattam segítségért.

Forrásjegyzék

Jogszabályok, törvények

- 314/2012. (XI. 8.) Kormány rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről.
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről.

Tervelőzmények

NTS 2017-2026	Nemzeti tájstartégia (2017-2026)
TAK 2017	Esztergom város Településképi Arculati Kézikönyve (2017)
IST 2015	Esztergom város integrált településfejlesztési stratégiája (2015)
KEMTrT 2020	Komárom-Esztergom Megyei Területrendezési Terv (2020)

Nyomtatott irodalom

Csányi, 1999	Csányi V. (1999): <i>Az emberi természet</i> . Budapest: Vince Kiadó.
Köcséné, 2004	Köcséné Szabó I. (2014) <i>Módszertan A tanári mesterség alapjai c.tárgyból Kooperatív technikák felhasználásával</i> . Győr: Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet.
Várkonyi, 2020	Várkonyi G. I. (2020): <i>Helykötődés és topológiai identitás vizsgálata Szeged településképi szempontból eltérő karakterű területein</i> . Impulzus: szegedi pszichológiai tanulmányok, 6-7(1), pp. 1-27

- Proshansky et al., 1983 Proshansky, H., Fabian, A., Kaminoff, R. (1983). *Place-identity: Physical world socialization of the self*. Journal of Environmental Psychology, 3(1), pp. 57-83.
- Lalli, 1992 Lalli, M. (1992). *Urban-related identity: Theory, measurement, and empirical findings*. Journal of Environmental Psychology, 12(4), pp. 285-303.
- Félonneau, 2004 Félonneau, M. (2004). *Love and loathing of the city: Urbanophilia and urbanophobia, topological identity and perceived incivilities*. Journal of Environmental Psychology, 24(1), pp. 43-52.
- Baatz, 2003 Baatz, W., ford. Piros C. (2003): *Fotográfia*. Budapest: Kossuth Kiadó
- Kolta-Tőry, 2007 Kolta M., Tőry K. (2007): *A fotográfia története*. Budapest: Digitálfotó Kft.
- Davenport, 1991 Davenport, A. (1991): *The History of Photography: An Overview*. Albuquerque: University Of New Mexico Press
- Győri, 1987 Győri L. (1987): *Fényképes lapok*. Múzsák – Múzeumi Magazin, 18(1), pp. 79-81.
- Szilágyi-Kardos, 1983 Szilágyi G., Kardos S. (1983): *Leletek a magyar fotográfia történetéből*. Budapest: Képzőművészeti Kiadó.
- Gyarmati et al., 1998 Gyarmati Gy., Püski L., Barta R. (1998): *Magyarország a XX. században III*. Szekszárd: Babits Kiadó
- Szilágyi, 1996 Szilágyi G. (1996): *Magyar fotográfia története*. Budapest: Magyar Filmintézet.
- Kaposi, 1987 Kaposi E. (1987): *Fotográfusok Esztergomban*. Tatabánya: Komárom Megyei Tanács.

- Fűrészné, 1994 Fűrészné M. A. (1994): *Érték a fotóban országos fotótörténeti konferencia*. Tudományos Füzetek 9. 212 p.
- Sikos-Tiner, 2002 Dr. Sikos T. T., Dr Tiner T. (2002): *Fejlődési térfolyamatok Komárom-Esztergom megyében*. Budapest: Geomarket
- Dövényi, 2010 Dövényi Z. (2010): *Magyarország kistájainak katasztere*. Budapest: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet.
- Meggyes et al., 2006 Megyes M., Bánhidly L., Bárdos I., Bencze Cs. A., Csombor E., Horváth I., H. Kelemen M., Kántor K., Pifkó P., Prokopp M. (2006): *Szent István Városa Esztergom Története*. Esztergom: Esztergom Város Önkormányzata.
- Bodnár, 2012 Bodnár M. (2012): *Esztergom és tágabb környezete a késő rézkorban*. Budapest: MTA Régészeti Intézete
- Bőszéné et al., 2011 Bőszéné Szatmári-Nagy A., Gergely E., Peragovics F. (2011): *Esztergom és környéke a kezdetektől az Ister-Granum Eurorégióig*. Esztergom: S.n.
- Csorba, 1981 Csorba Cs. (1981): *Esztergom*. Budapest: Panoráma Kiadó.
- Ambrus et al., 2018 Ambrus R., Borz T., Csombor E., G. Tóth F., Hegedűs A., Horváth I., Keppel D., Kontesk I., Prokopp M., Szalai K. (2018): *Esztergom, a magyar állam bölcsője*. Esztergom: ZÖLD-ÚT Esztergom Kft.

Internezes források

- INT-01 Idegen szavak gyűjteménye: *identitás*. Idegen szavak gyűjteményének honlapja. Letöltés dátuma: 2023.11.05. forrás: <https://idegen-szavak.hu/identit%C3%A1s>
- INT-02 Pixinfo.com: Történelem: *Magyarok a fototechnikában*. Letöltés dátuma: 2024.02.14. forrás: <https://pixinfo.com/cikkek/tortenelem-magyarok-a-fototechnikaban/>

- INT-03 Tőri Klára, (2024): A 19. századi magyar fotográfia legkiemelkedőbb egyénisége – Veress Ferenc élete és ritkán látott képei. Punkt.hu honlapja. Letöltés dátuma: 2024.02.15. forrás: <https://punkt.hu/2024/01/28/a-19-szazadi-magyar-fotografia-legkiemelkedobb-egyenisege-veress-ferenc-elete-es-ritkan-latott-kepei/>
- INT-04 Esztergom város honlapja: Esztergom, ahol a történelem jár. Letöltés dátuma: 2024.02.16. forrás: <https://www.esztergom.hu/turizmus/tortenelem/19-esztergom-ahol-a-tortenelem-jar>
- INT-05 Esztergom-budapesti főegyházmegye honlapja: *Loyolai Szent Ignác Templom*. Letöltés dátuma: 2024.06.03. forrás: <https://www.esztergomi-ersekseg.hu/templomok/loyolai-szent-ignac-templom>
- INT-06 Telek Lajos (2013): A Mária Valéria híd története. Felvidék.ma honlapja. Letöltés dátuma: 2024.03.02. forrás: <https://felvidek.ma/2013/11/25/a-maria-valeria-hid-tortenete/>
- INT-07 KSH: Népszámlálás 2022 területi adatok. Letöltés dátuma: 2024.02.21. forrás: <https://nepszamlalas2022.ksh.hu>
- INT-08 Természetvédelem.hu: *Natura 2000 területek*. Természetvedelem.hu honlapja. Letöltés dátuma: 2024.03.11. forrás: <https://termeszetvedelem.hu/kereso/natura-2000/>
- INT-09 Műemlékem.hu honlapja. Letöltés dátuma: 2024.04.02. forrás: <https://www.muemlekem.hu/muemlek>

Szakdolgozat során felhasznált alaptérképek

Magyarország- Első Katonai Felmérés (1783)

Magyar Királyság- Második Katonai Felmérés (1841)

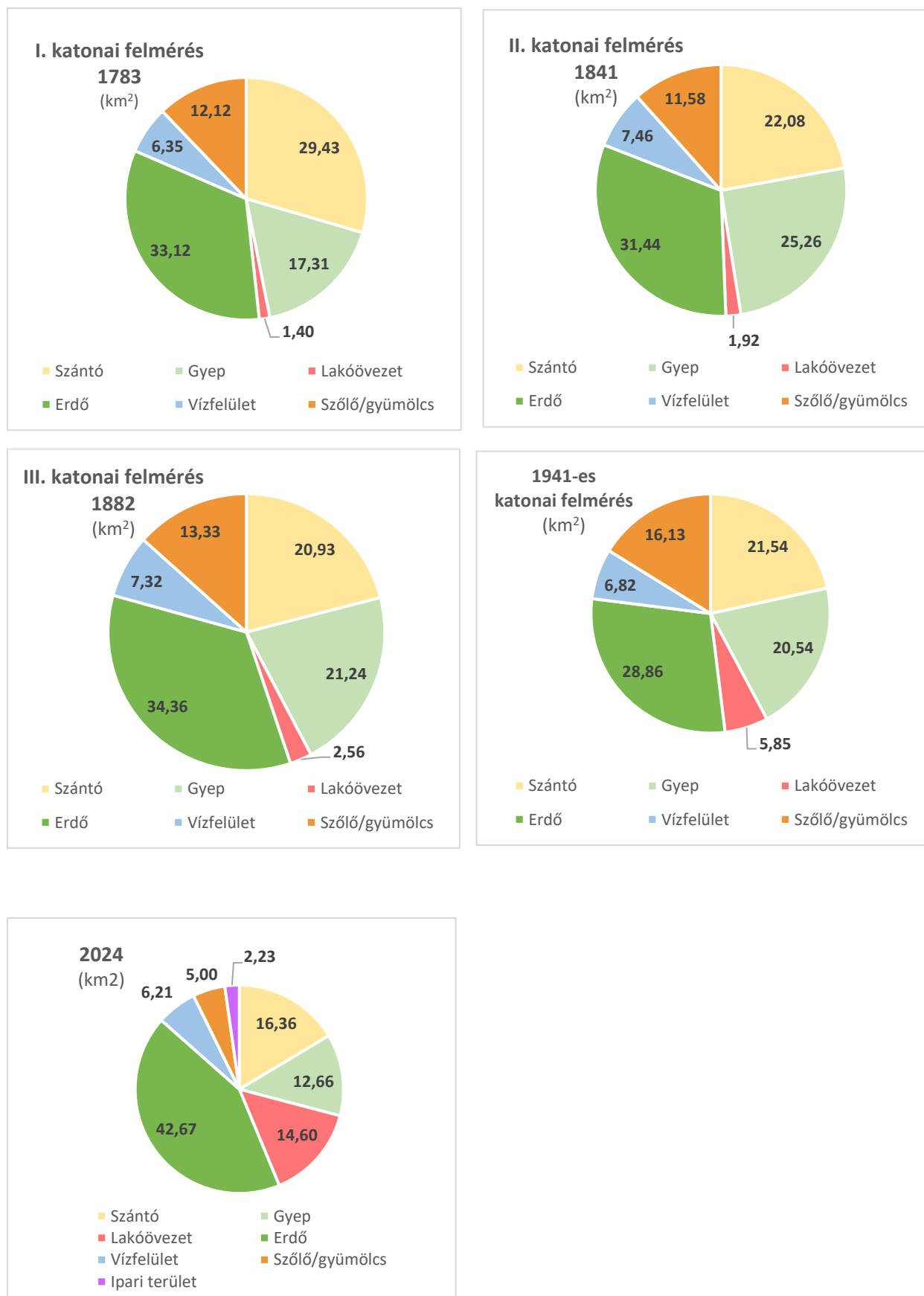
Habsburg Birodalom- Harmadik Katonai Felmérés (1882)

Magyarország Katonai Felmérése (1941)

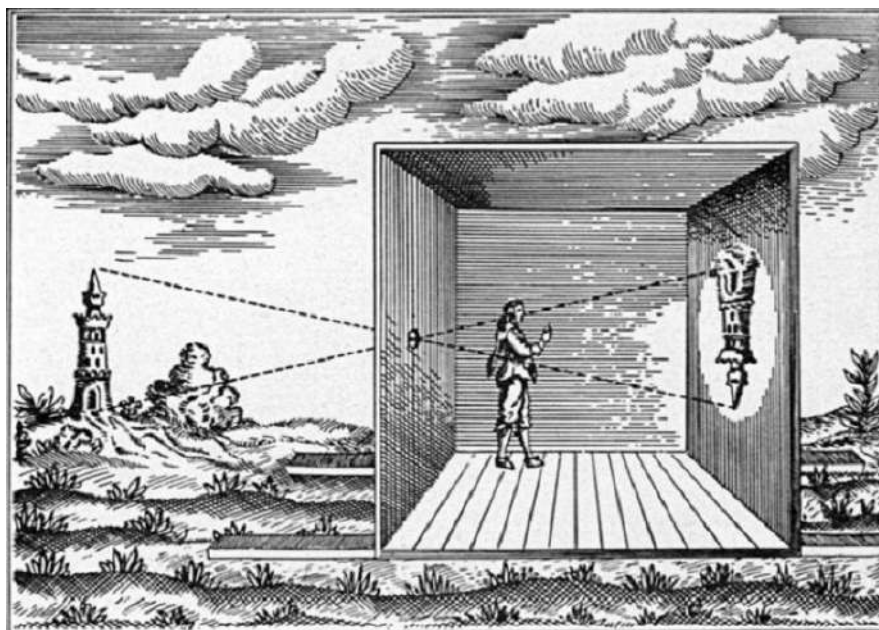
OpenStreetMap: Alaptérkép

Google Satellite

Mellékletek

1.melléklet: Területhasználati arányok a történelem során (forrás: saját ábra).

2.melléklet: A camera obscura kezdeti változata (forrás: <https://blackcreek.ca/how-to-make-your-own-camera-obscura/>)

Városrészekben található képek száma.	
Helyszín	Képek száma (db)
Városmag	407
Viziváros	107
Várnegyed	89
Királyi Város	81
Hévíz	46
Primasziget	43
Szenttamás	21
Örmény	11
Szentanna	9
Libád	0
Külterület	160

3.melléklet: Táblázat a fotók városrészi eloszlásáról. (forrás: saját táblázat).

	Vizsgált korszak							
Látványtípus	1900-as évek eleje		I.világháború-II.világháború kezdete		II.világháború-Kádár-korszak kezdete		Kádár-korszak	
	képek darabszáma (db)	képek aránya (%)	képek darabszáma (db)	képek aránya (%)	képek darabszáma (db)	képek aránya (%)	képek darabszáma (db)	képek aránya (%)
Városi látvány	13	93%	104	76%	55	58%	233	73%
Természeti látvány	0	0%	26	19%	29	31%	31	10%
Esemény	1	7%	7	5%	11	12%	57	18%

4.melléklet: Táblázat a korszakok látványtípusairól. (forrás: saját táblázat).

Ábrajegyzék

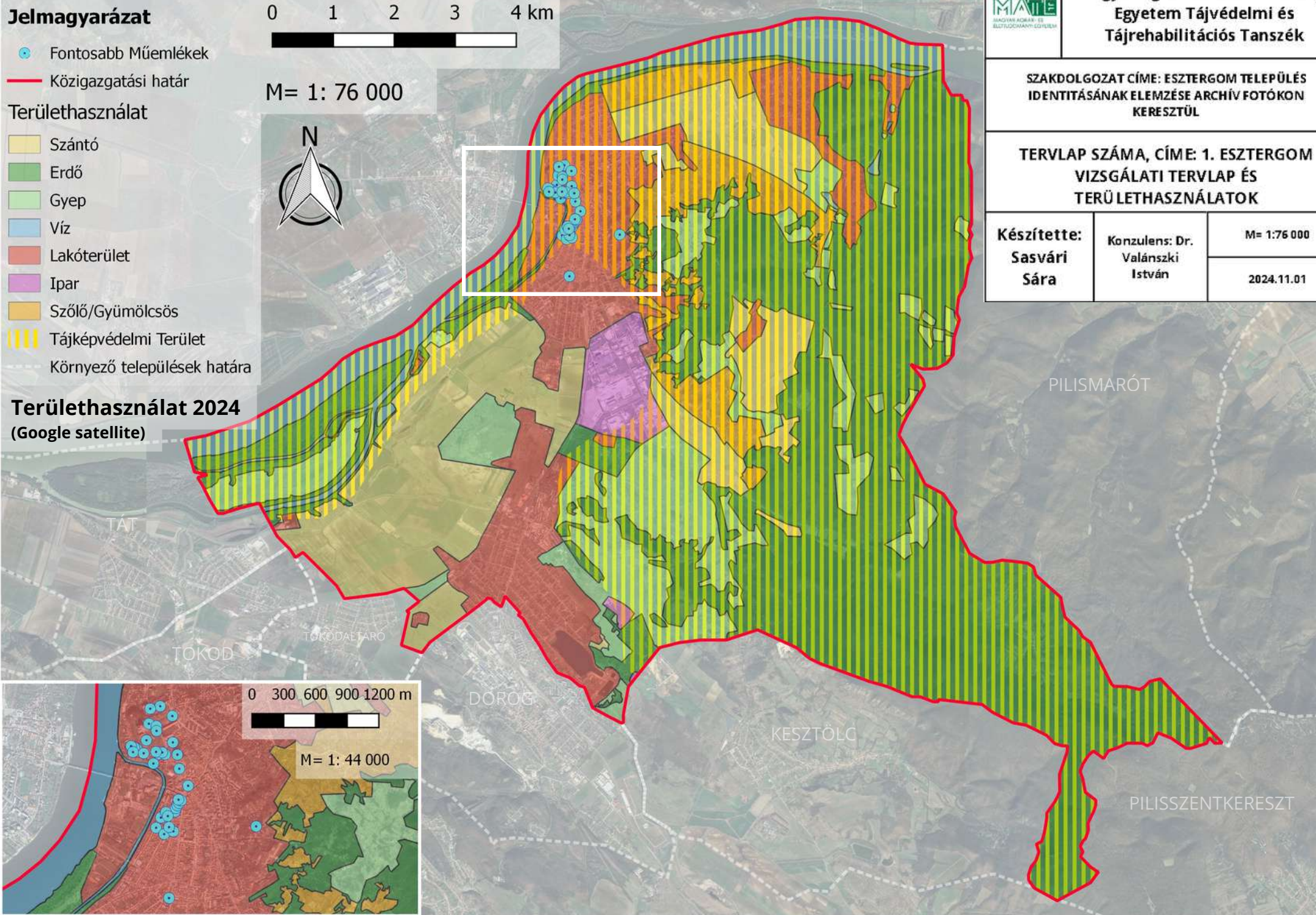
1. ábra: A hordozható camera obscura. (forrás: en.wikipedia.org).....	9
2. ábra: A legrégebbi ismert fotográfia. (forrás: wikipedia.hu).	10
3. ábra: 1982-ben készült képeslap Budafokról. (forrás: gallery.hungaricana.hu).....	12
4. ábra: Legrégebbi ismert foró Esztergomról 1845-46 körül. (forrás: Kaposi E. (1987): Fotográfusok Esztergomban)	13
5. ábra: Esztergom elhelyezkedése. (forrás: Saját ábra. ESRI Topo, Google Sattelite).	15
6. ábra: Esztergomi Vár a Várhegyen. (forrás: Saját fotó, 2024).	17
7. ábra: Loyolai Szent Ignác templom a Vízivárosban. (forrás: Saját fotó, 2024).	19
8. ábra: Bazilika 1900-ban. (forrás: Fortepan.hu).	20
9. ábra: Széchenyi tér 1900-ban. (forrás: Fortepan.hu).....	21
10. ábra: Látkép a Bazilikáról, háttérben a felrobbantott Mária Valéria híd, 1945. (forrás: Fortepan.hu).	22
11. ábra: Suzuki gyár. (forrás: saját fotó, 2024).	24
12. ábra: Komárom-Esztergom járásainak lakónépessége 2022-ben. (forrás: TeIR, KSH).	25
13. ábra: Esztergom lakónépessége, 2000-2022. (forrás: TeIR, KSH)	25
14. ábra: Műemléki védelem alatt álló Gróh-ház. (forrás: saját kép, 2024).....	29
15. ábra: Fotók elemzésének lépései. (forrás: saját ábra).....	32
16. ábra: Dobozi Mihály utca, 1900. (forrás: Fortepan.hu).....	36
17. ábra: Pilisszabtléleki Völgy-híd, 1939. (forrás: Fortepan.hu).	36
18. ábra: Esztergom_Kertvárosban található katonai tábor, 1942. (forrás: Fortepan.hu).	37

19. ábra: Máhus 1. felvonulás a Kossuth Lajos utcán, 1974. (forrás: Fortepan.hu).....	37
20. ábra: Vízivárosi látkép a Várhegyről. (forrás: Fortepan.hu).	40
21. ábra: Városmagban készített fotók helyszínei. (forrás: saját ábra, Google Sattelite).....	41
22. ábra: Külterületen készített képek helyszínei. (forrás: saját ábra, Google Satellite).....	42
23. ábra: Példa városi látványra (bal felül), természeti látványra (jobb felül) és eseményre (alul). (forrás: Fortepan.hu).	44
24. ábra: a 4 korszak látványbeli kategóriáinak eloszlása %-ban. (forrás: saját ábra, ChatGPT).	46
25. ábra: Példa a javaslati információstáblákra. (forrás: greenbarnes.co.uk).....	47
26. ábra: Példa az információs tábla tartalmára. (saját ábra).	48

Jelmagyarázat

- Fontosabb Műemlékek
- Közigazgatási határ
- Területhasználat
 - Szántó
 - Erdő
 - Gyep
 - Víz
 - Lakóterület
 - Ipar
 - Szőlő/Gyümölcsös
 - Tájvédelmi Terület
 - Környező települések határa

Területhasználat 2024
(Google satellite)

Magyar Agrár- és Élettudományi
Egyetem Tájvédelmi és
Tájrehabilitációs Tanszék

SAKDOLGOZAT CÍME: ESZTERGOM TELEPÜLÉS
IDENTITÁSÁNAK ELEMZÉSE ARCHÍV FOTÓKON
KERESZTÜL

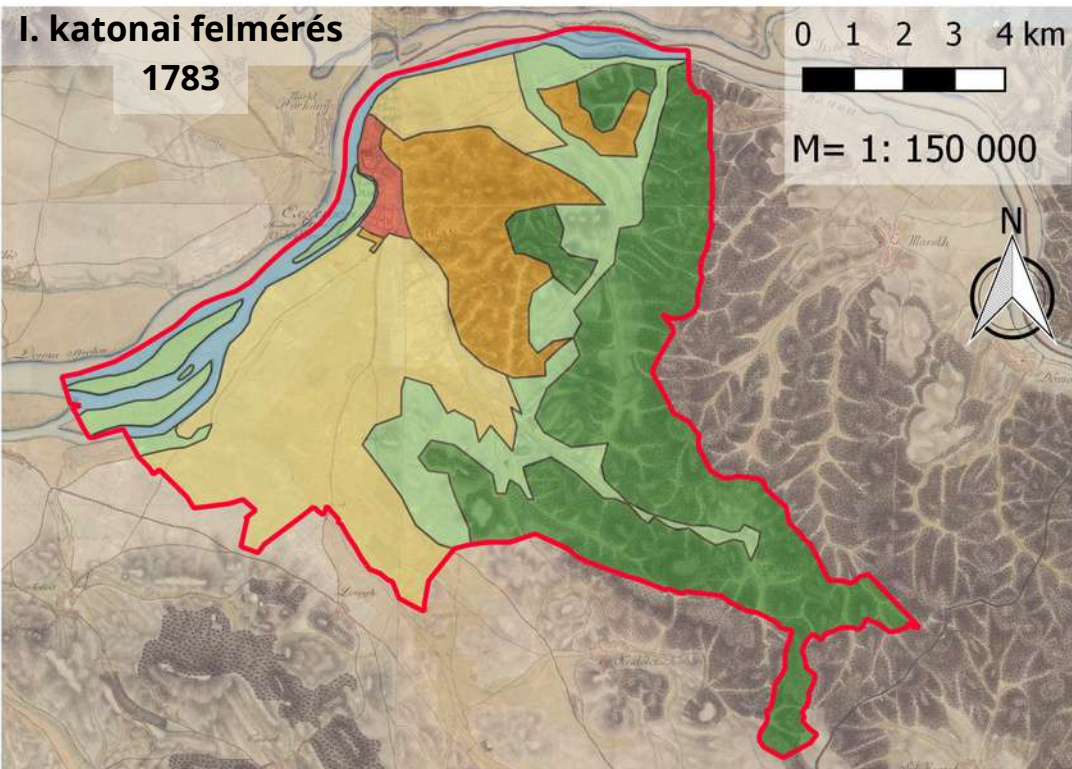
TERVLAP SZÁMA, CÍME: 1. ESZTERGOM
VIZSGÁLATI TERVLAP ÉS
TERÜLETHASZNÁLATOK

Készítette:
Sasvári
Sára

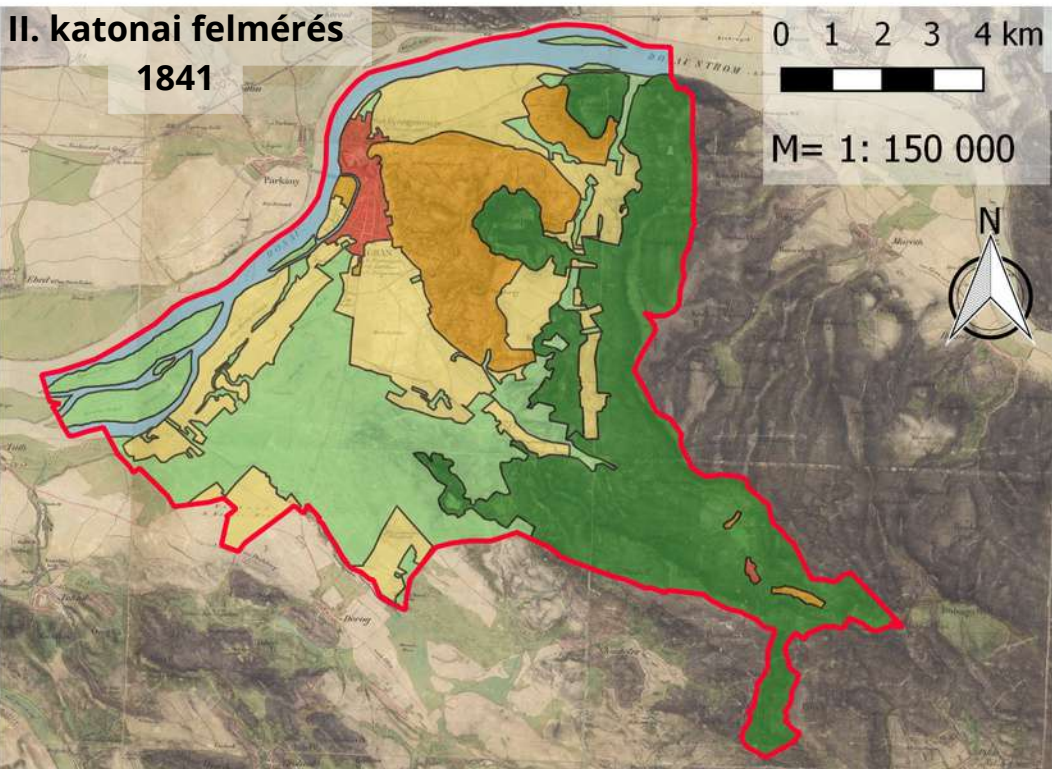
Konzulens: Dr.
Valánszki
István

M= 1:76 000
2024.11.01

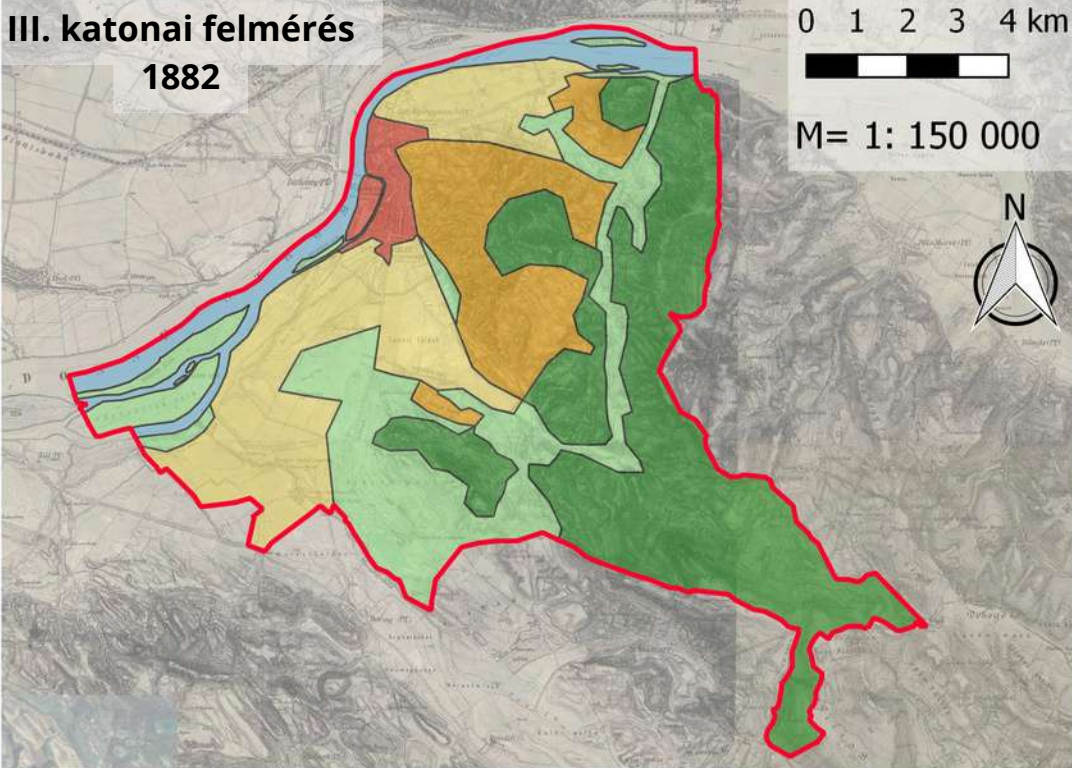
I. katonai felmérés
1783

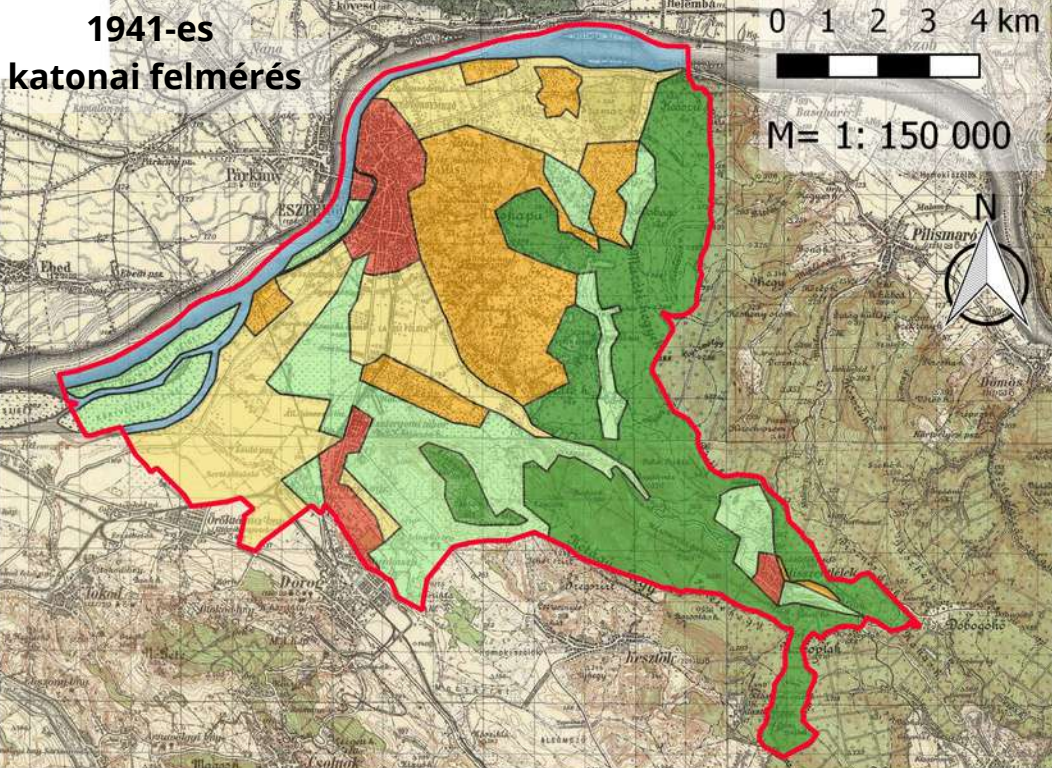
II. katonai felmérés
1841

III. katonai felmérés
1882

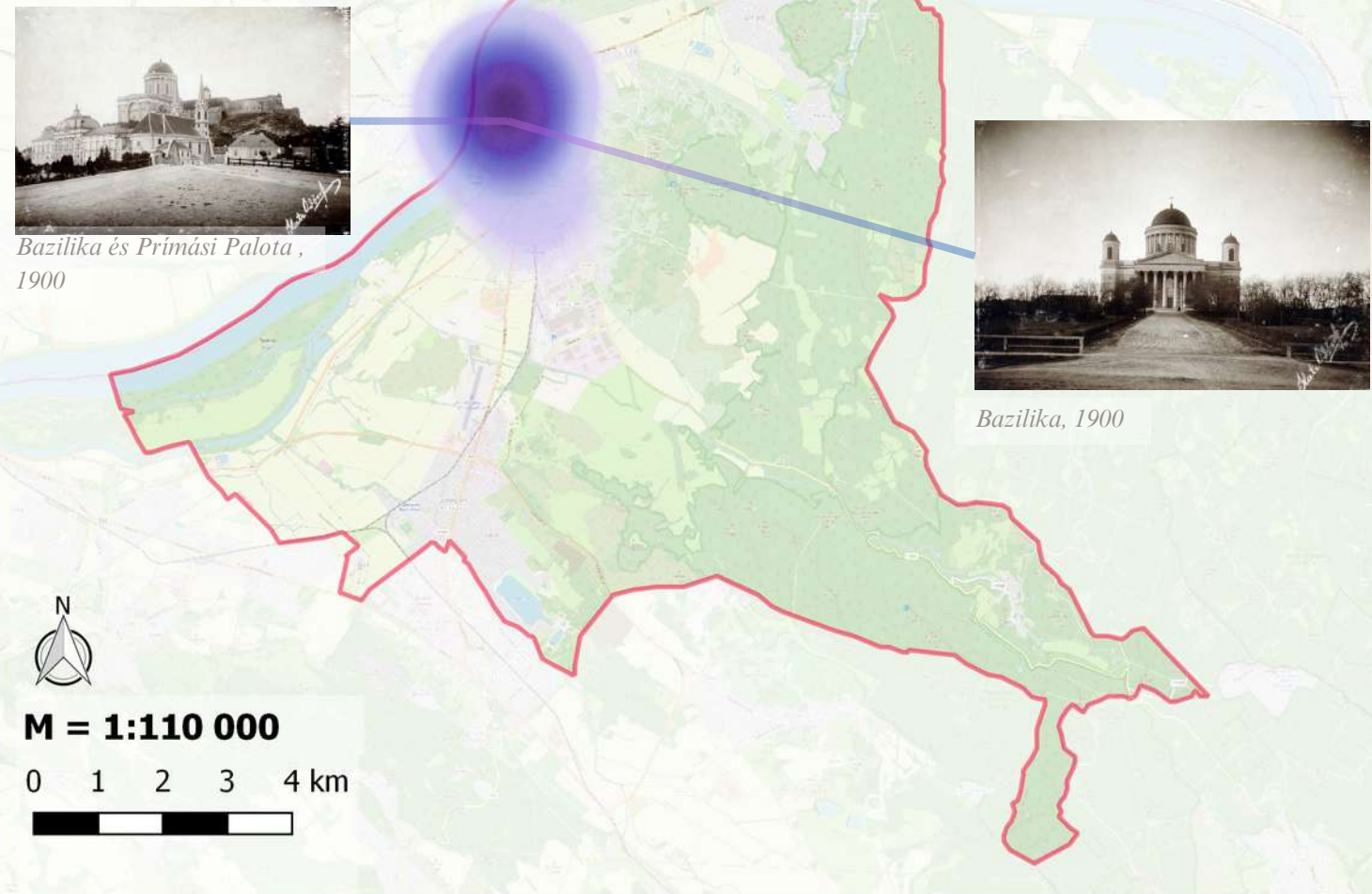

1941-es
katonai felmérés

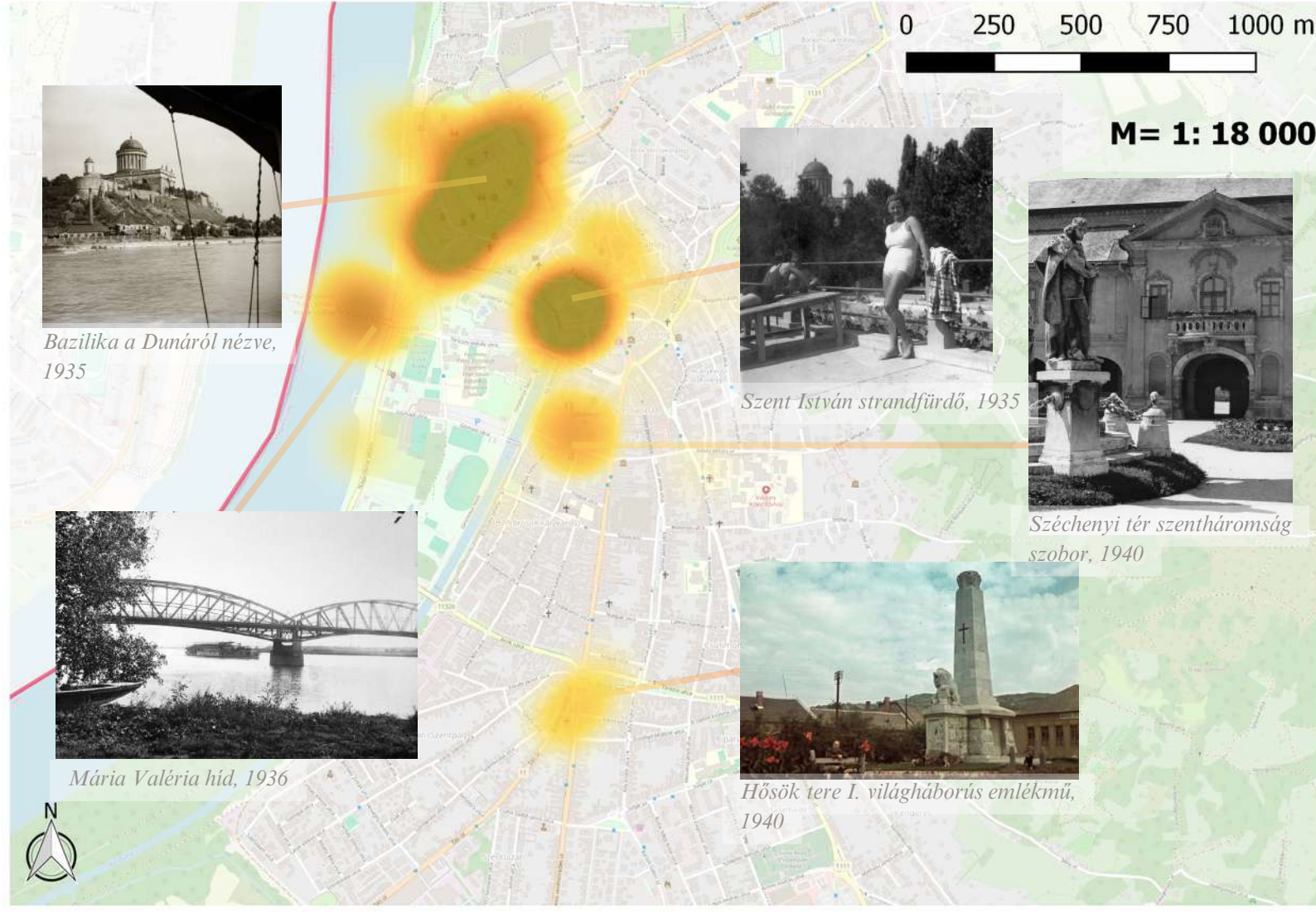
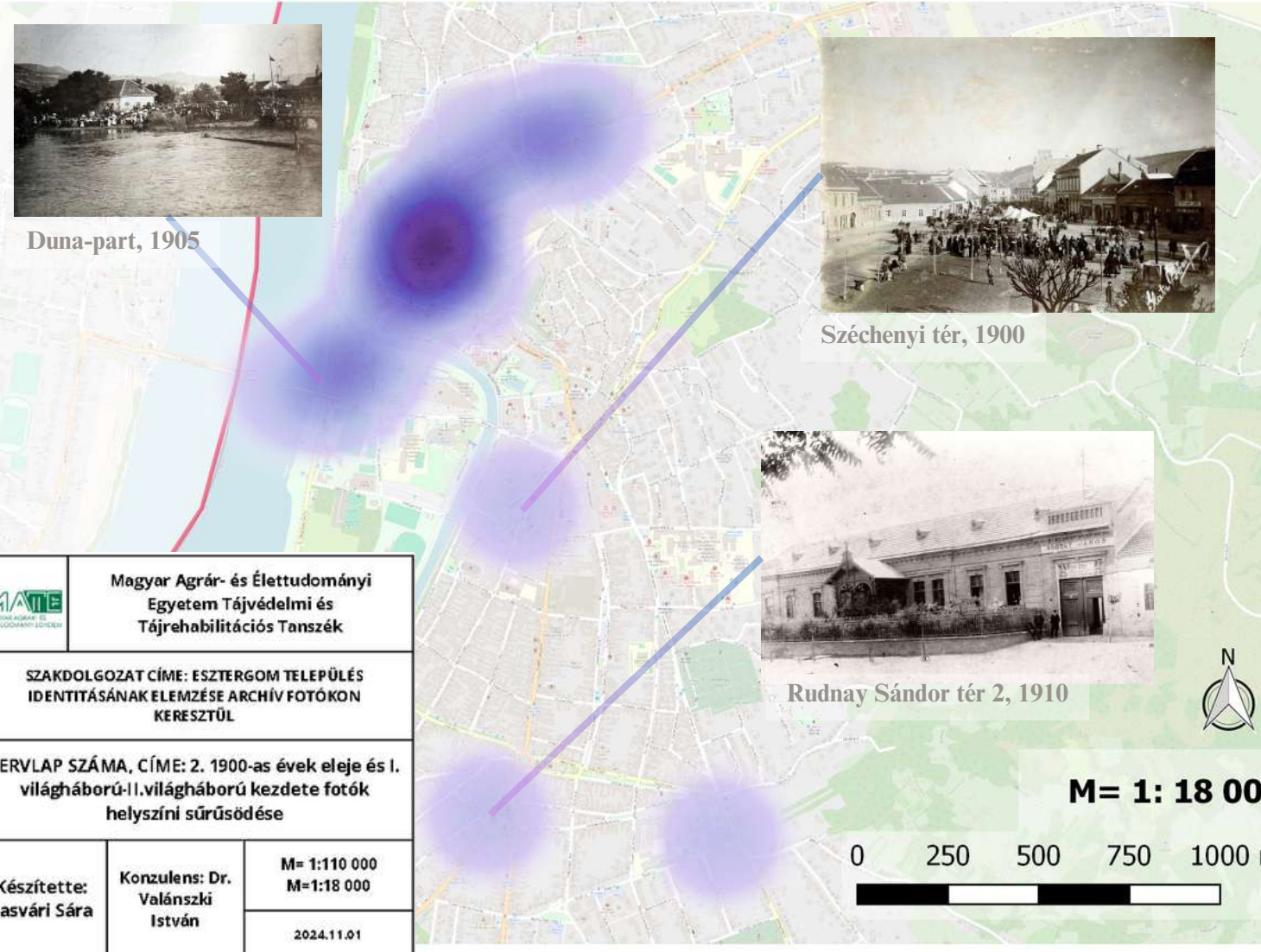
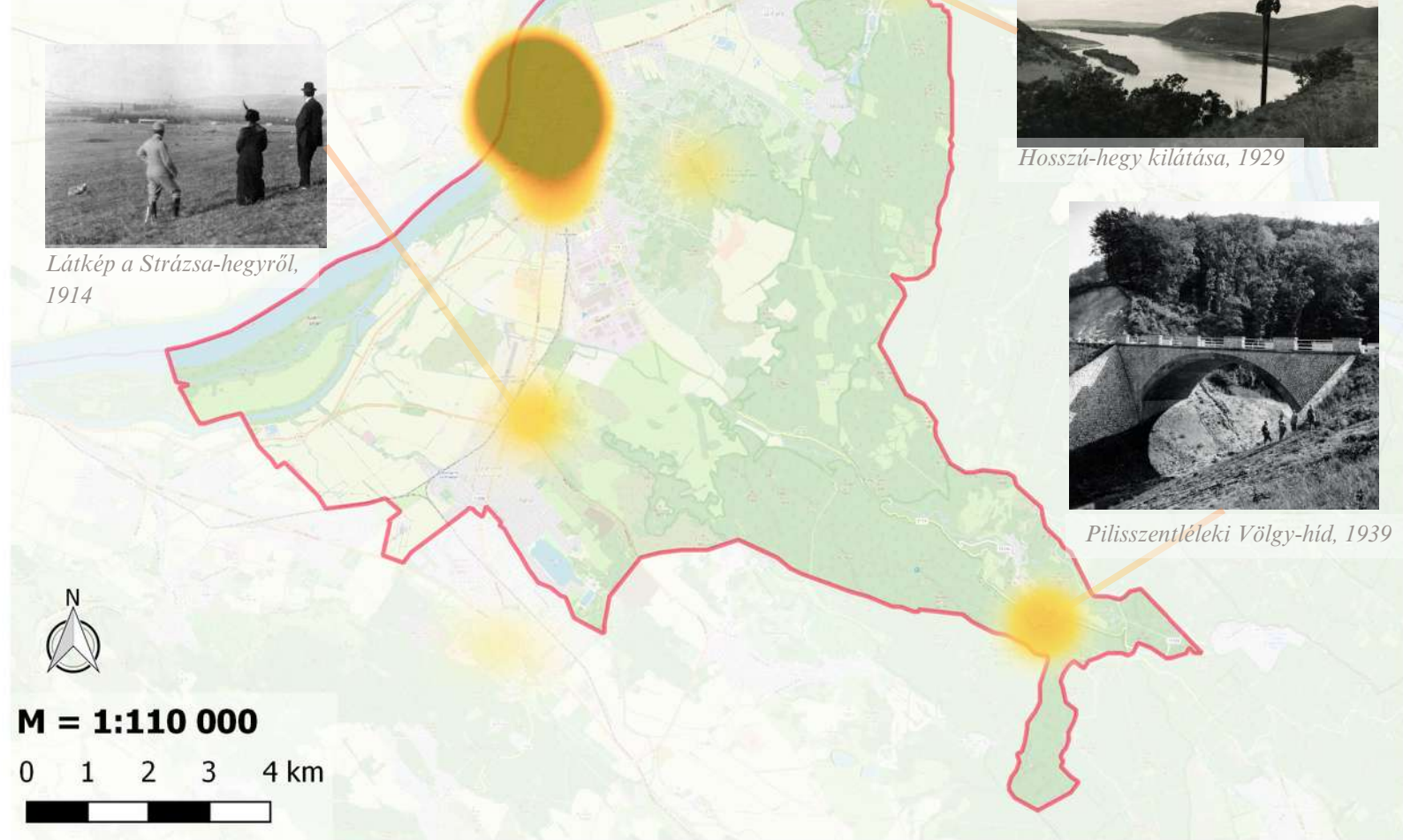

1900-as évek eleje

Képek forrása: Fortepan.hu

I. világháború - II. világháború kezdete

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék		
SZAKDOLGOZAT CÍME: ESZTERGOM TELEPÜLÉS IDENTITÁSÁNAK ELEMZÉSE ARCHÍV FOTÓKON KERESZTÜL		
TERVLAP SZÁMA, CÍME: 2. 1900-as évek eleje és I. világháború-II.világháború kezdete fotók helyszíni sűrűsödése		
Készítette: Sasvári Sára	Konzulens: Dr. Valánszki István	M= 1:110 000 M=1:18 000 2024.11.01

II. világháború- Kádár-korszak kezdete

Fotók forrása: fortepan.hu

Primás-sziget, háttérben
Bazilika, 1941

Esztergom-Kertvárosi katonai
tábor, 1942

Pilisszentlélek Völgy-híd,
1950

M = 1:110 000

0 1 2 3 4 km

Bazilika, 1972

Szénraodó a Dunán, 1960

Szamárhegyi motokrosz
pálya, 1966

Pilisszentlélek, 1957

M = 1:110 000

0 1 2 3 4 km

Kádár-korszak

Mária Valéria híd, 1941

Kilátás a várból a Dunára,
1955

Szent Tamás-hegy, 1941

M = 1: 18 000

0 250 500 750 1000 m

0 250 500 750 1000 m

M = 1: 18 000

Loyolai Szent Ignác templom,
1960

Esztergomi
Tanítóképző előtt,
1966

Koncert a Dunaparton, 1985

Május 1.-i ünnepély a Kossuth
Lajos utcán, 1974

 MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM		Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Tájvédelmi és Tájrrehabilitációs Tanszék	
SZAKDOLGOZAT CÍME: ESZTERGOM TELEPÜLÉS IDENTITÁSÁNAK ELEMZÉSE ARCHÍV FOTÓKON KERESZTÜL			
TERVLAP SZÁMA, CÍME: 3. II. világháború-Kádár- korszak kezdete és Kádár-korszak fotók helyszíni sűrűsödése			
Készítette: Sasvári Sára	Konzulens: Dr. Valánszki István	M= 1:110 000 M=1:18 000	
		2024.11.01	

Jelmagyarázat

0 50 100 150 200 m

M= 1: 4000

- 1 Állomás
- Kijelölt útvonal

1 Bazilika

2 Prímás palota

3 Loyolai Szent Ignác templom

4 Mária Valéria híd

5 Széchenyi tér

6 Kossuth Lajos utca/Rákóczi tér

7 Bajcsy-Zsilinszky út

8 Szent István Strandfürdő

9 Kis Duna sétány

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

SAKADOLGOZAT CÍME: ESZTERGOM TELEPÜLÉS IDENTITÁSÁNAK ELEMZÉSE ARCHÍV FOTÓKON KERESZTÜL

TERVLAPO SZÁMA, CÍME: 4. LÁTVÁNYSÉTA ÚTVONALA ÉS ÁLLOMÁSAI

Készítette: Sasvári Sára

Konzulens: Dr. Valánszki István

M= 1:4000

2024.10.29.

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:

SASVARI SÁRA

A Hallgató Neptun kódja:

EQSJ8G

A dolgozat címe:

ESZTERGOM TELEPÜLÉS IDENTITÁSÁNAK ELEMZÉSE ARCHÍV FOTÓKON KERESZTÜL

A megjelenés éve:

2024

A konzulens intézetének neve:

TAJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSZKERTÉSZETI INTÉZET

A konzulens tanszékének a neve:

TAJVEDELMI ÉS TAJREHABILITÁCIÓS TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védelmet követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év 11. hó 07. nap

Sasvari Sára

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

**6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója**

4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Sasvári Sára (név) (hallgató Neptun azonosítója: _____ EQ5J8G)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: _____ 2024 _____ év _____ 11. _____ hó _____ 07. _____ nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendó.

³ A megfelelő aláhúzendó.